

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНOSTІ У
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала:

студентка II курсу, 23-А групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Тополь Євгенія Віталіївна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент Турчина Ірина Станіславівна

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2021 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1. Феномен творчої обдарованості в сучасному науковому знанні.	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку	15
1.3. Зарубіжний досвід щодо роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1. Форми і методи роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку	25
2.2. Сучасні освітні технології навчання в роботі з обдарованими молодшими школярами	34
2.3. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	46
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
3.1. Діагностика обдарованості дітей молодшого шкільного віку...	48
3.2. Система роботи з обдарованими школярами початкової школи в умовах Нової української школи	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	65
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зміни у сучасному суспільстві потребують кваліфікованих експертів, які можуть адаптуватися до них та висувати нові творчі пропозиції, ідеї, знайти рішення будь-якої ситуації або проблеми. Ці люди можуть стати рушійною силою майбутнього, його потенціалом. Важливу роль у цьому процесі відіграє своєчасне виявлення, розвиток та виховання обдарованих дітей, що є одним із пріоритетних завдань вчителів початкових класів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури вказує на те, що становлення і можливості обдарованої особистості вивчали і досліджували вчені, психологи, педагоги: О. Антонова, Б. Блум, Ю. Бабаєва, О. Демченко, Н. Казакова, О. Кульчицька, О. Матюшкін, П. Торренс, Ф. Уільямс, В. Штерн та ін. Вони вивчали особливості обдарованих дітей молодшого шкільного віку, принципи роботи з обдарованими дітьми та пропонували різні способи роботи з ними. Форми і методи діагностики обдарованих дітей розглядали Г. Айзенк, Р. Бернс, О. Білик, Ю. Гільбух, Л. Гоженко, П. Михайлик, Н. Клюка, Ю. І. Калюжна, І. В. Мостова, В. В. Рибалка, Н. Г. Федоришина, В. Чудновський, В. С. Юрченко та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень проблеми розвитку творчої обдарованості учнів молодшого шкільного віку, її актуальність та об'єктивна значущість зумовили вибір теми магістерської роботи: «Педагогічні умови розвитку творчої обдарованості у дітей молодшого шкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови та засоби їх реалізації у розвитку творчої обдарованості учнів молодшого шкільного віку.

Відповідно до мети ми окреслили такі **завдання** дослідження:

– проаналізувати дослідження, присвячені проблемі обдарованості дітей;

- визначити форми і методи розвитку обдарованості учнів молодшого шкільного віку;
- провести діагностику рівня розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку;
- дослідити й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Об’єкт дослідження – процес розвитку обдарованості дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку обдарованості учнів молодшого шкільного віку.

Теоретичною основою дослідження слугують філософські та психолого-педагогічні положення, що розкривають загальнонаукові поняття про сутність особистості, її розвитку і саморозвитку (Л. Виготський, Н.Бердяєв, І. Ільїн, А. Сурожський, К. Ушинський, В. Мясищев, А. Захаров та ін.); психолого-педагогічні розробки в галузі вивчення обдарованості людини (Д. Гілфорд, Л. Холлінгворт, В. Екземплярський, В. Артемов, Н. Лейтес).

Для розв’язання поставлених завдань визначено **методи** дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення психолого-педагогічної літератури; вивчення та порівняння світового досвіду роботи з обдарованими дітьми; емпіричні: педагогічний експеримент – констатувальний та формувальний; спостереження за освітнім процесом, анкетування, тестування учнів, бесіди з учасниками експерименту, статистичні методи обробки експериментальних даних.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання вчителями початкових класів, студентами-практикантами, батьками при організації роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в загальноосвітніх навчальних закладах. Результати та висновки дослідження можуть слугувати основою для

розробки програм розвитку обдарованих дітей та підвищення компетентності батьків у вихованні обдарованих дітей.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі у конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення», яка відбулася 30 квітня – 1 травня 2021 року (м. Київ); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти», яка відбулася 11-12 червня 2021 року (м. Чернігів).

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано тези та статтю:

1. Тополь Є.В. Техніки розвитку творчої обдарованості учнів початкової школи. Громадська організація «Київська наукова організація педагогіки та психології». Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (м. Київ, 30 квітня – 1 травня 2021 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2021. 184 с. С. 23-24.

2. Тополь Є., Турчина І. Дитяча обдарованість як психолого-педагогічна проблема. Молодий вчений. № 11 (99) листопад 2021 р.

Експериментальна база дослідження: Козелецький ЗЗСО І-ІІІ ступенів №3, дослідженням охоплено 24 учні.

Структура дослідження: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, та додатків. Список використаних джерел складає 62 найменування. Основний текст роботи викладено – на 64 сторінках, загальна кількість 81 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Феномен творчої обдарованості в сучасному науковому знанні

Динаміка соціальних процесів залежить від неординарних людей, які можуть використовувати свій творчий потенціал для визначення ходу історії. Реалізація індивідуальних здібностей є вирішальним критерієм рівня соціального розвитку. Тому питання розвитку інтелектуальної та інноваційної еліти є основою національної політики у галузі освіти.

Обдарованість обговорюється з такою ж інтенсивністю, як проблеми забруднення навколишнього середовища та новітні питання інформаційних технологій, що привертають увагу дослідників у всьому світі. Гуманітарні та природничі науки накопичили велику кількість даних, що описують феномен дитячих талантів.

Дитячий геній (обдарованість) – явище міждисциплінарне. Зазвичай обдарованість проявляється через нейропсихологічні та соціальні комунікативні функції, але всі прояви та умови формування відображаються в педагогіці. Тому педагогіка повинна стати базовою наукою, на цій основі можна сформувати теоретичну основу загальної теорії дитячих талантів. Заснування дитячої освіти для обдарованих не тільки враховує дані дитячої та педагогічної психології, але також включає геніальну та інтелектуальну психологію, когнітивну психологію, психофізіологію, розвинену фізіологію неврологічної діяльності, загальну освіту, загальне право, а також засноване на межі педагогіки та всіх цих наук [57, с. 2-7].

Освітня енциклопедія визначає обдарованість дітей як «високий рівень розвитку здібностей, що дозволяє досягти певних успіхів у різних сферах діяльності». «обдаровані діти – це діти, які виявляють здатність і схильність до конкретних видів діяльності на ранній стадії свого розвитку» [20].

Сучасні автори сформулювали такі концепції щодо обдарованості:

«Обдарованість – своєрідне поєднання здібностей у людини, єдність, яку вони утворюють в своїй взаємодії, що приводить до високих досягнень» [4, с. 140-150].

«Обдарованість – підвищений рівень розвитку однієї чи кількох здібностей людини, на основі яких з'являється можливість досягати високих результатів у соціально значущих видах діяльності» [22, с. 38-46]. Це визначення описує талант дітей через типи здібностей, що проявляються в діяльності.

Міжнародна асоціація «Американське суспільство дитячої обдарованості» дає визначення, яким офіційно користується педагогічна наука і практика в США: «Обдаровані діти – це ті, хто перевершує інтелектуальне, академічне, творче та продуктивне мислення, спілкування чи лідерство». [31, с. 24-27]. Це визначення показує: по-перше, чітке позиціонування американської науки та практики полягає в тому, щоб раннє досягнення обдарованих дітей розглядалося як мета навчальної практики; по-друге, високі досягнення є діагностичною ознакою того, що дітей класифікують як геніїв; по-третє, згідно з американськими колегами, поняття обдарованості стосується лише пізнавальних здібностей. Мистецтво та спортивні здібності не входять до цієї категорії, але сприяють прояву таланту та обдарованості.

З усіх аналізованих вище визначень це найбільш правильне визначення з точки зору навчання, оскільки ключові категорії досягнень, що описують об'єкти дослідження, також є ключовими категоріями в американській науці та практиці. Однак, якщо ми розглядаємо зміст – це визначення не підходить для визначення поняття «обдарованість у дітей» у теоретичному та педагогічному розумінні, щоб встановити основу педагогіки обдарованості, саме через обмеження, встановлені терміном досягнення.

«Обдарованість – здатність досягати чудових результатів, високих показників в різних сферах» [50, с. 155-158]. Це типове визначення дітей можна знайти в статутах багатьох середніх шкіл, гімназій та шкіл.

Багато різних вітчизняних та зарубіжних психологів та вчених провели важливі дослідження із залученням дітей з особливими здібностями. Дж. Гілфорд, Ф. Баррон, Г. Гарднер [13], К. Тейлор провели цікаві експерименти та дослідження в галузі американської психології творчого таланту. Спираючись на ідеї таких психологів, як Дж. Керролл та Б. Блум, їх послідовники розробили метод навчання та виховання обдарованих учнів.

Людський розум завжди був стурбований причинами відмінностей у розумових здібностях різних людей. Однак свідчення багатьох відомих особистостей показують, що таємниці людського розуму нелегко розкрити. Наприклад, Ісаак Ньютон погано навчався в школі, Уолта Діснея редактор газети звільнив за відсутність «хороших ідей», а Томас Едісон був хлопчиком, коли його вчитель сказав йому, що він недостатньо зрілий для вивчення предметів.

У давнину причину надприродних сил можна побачити в їх божественному походженні. Такий погляд на природу вродженості існував ще до епохи Просвітництва. У той час Джон Локк, один з головних теоретиків цієї епохи вважав людську душу – «білим папером». Його основна ідея полягає в тому, що в процесі формування людини вирішальна роль належить освіті [40].

Починаючи з другої половини XIX століття, відомий британський антрополог Френсіс Гальтон намагався довести, що геніальність – це результат генетичних факторів. Цей висновок базується на аналізі Гальтона біографічних фактів британських еліт (Дарвін, Бах, Ньютон та ін.). На його думку, головною причиною високих досягнень є вроджена здатність людини, яка може передаватися через біологічні покоління [12, с. 271].

А. Біне намагався знайти спільні здібності в пізнавальній діяльності. Він використовує цю здатність як критерій формування когнітивних функцій

та засвоєння соціального досвіду. Пізніше, у 1912 р. В. Штерн, вчений з Німеччини, доповнив думки А. Біне та використав просту формулу IQ [1, с. 125-163].

Згодом результати використання тестів інтелекту дали змогу відстежувати більшість із запропонованих завдань не лише демонструючи навички мислення, а й показуючи рівень обізнаності дитини, тобто рівень її свідомості. У 1930-х рр. багато експертів почали виступати проти використання тестів інтелекту для виявлення талантів дітей.

До 1950-х років більшість вчених почали стверджувати, що для досягнення видатних результатів не потрібно мати високий рівень IQ, а будь-які інші якісні характеристики розуму. Розглядаючи поняття «обдарованість», ми почали наголошувати на особистих характеристиках творчості (здатності до творчості), яка в найзагальнішому вигляді визначається як здатність генерувати нетрадиційні стратегії та методи вирішення проблем.

Найважливішим кроком у визначенні обдарованості є модель інтелектуальної структури, створена американським психологом Дж. Гілфордом.

Важливим внеском цієї моделі є те, що вона розрізняє конвергентне та дивергентне мислення. Конвергентне мислення має на меті знайти єдине правильне рішення [13, с. 433-456].

Дивергентне мислення фокусується на пошуку різних методів, різних рішень та комбінацій речей, які не мають спільної точки зору. Цей спосіб мислення рідко застосовується в класі, і його робота є однією з умов розвитку творчості. Концепція дивергентного мислення лежить в основі багатьох методів діагностики творчості.

Дж. Гілфорд розділив мислення на збіжність (логічне, одностороннє) та розбіжність (заміщення, креативність), що поклато початок поняттям «інтелектуальний талант» та «творчий талант» [15, с. 433-456].

Найвідомішою геніальною моделлю в сучасній психології є концепція, запропонована американським вченим Дж. Рензуллі. Виходячи з цієї концепції, можна зробити висновок, що обдарованість – це поєднання трьох основних характеристик: інтелекту, творчості та наполегливості. Дж. Рензуллі підкреслював, що дитина, яка в усіх аспектах краща за своїх однолітків, є обдарованою дитиною і демонструє високий рівень принаймні в одній із характеристик [52, с. 58-63].

У 1972 р. в офіційному звіті Міністерства освіти США висунуто таке визначення обдарованості: «обдаровані – це ті, хто є професійно підготовленими і може досягти високого рівня досягнень, демонструючи видатні здібності» [60, с. 68-71]. Цим учням потрібно пропонувати диференційовані курси або допомагати їм не обмежуватися звичайною шкільною освітою, дати можливість реалізувати свій потенціал та зробити вагомий внесок у розвиток суспільства.

Психолог Б. Теплов [54] зробив важливий теоретичний внесок у проблему здібностей і обдарованості. Він вважає, що обдарованість – це унікальне поєднання якісних можливостей, залежно від ймовірності більшого чи меншого успіху у виконанні конкретної діяльності [43, с. 49-50].

Іншими словами, обдарованість – це поєднання особистих здібностей, що дозволяє людині легко, швидко отримати навички та вміння, необхідні для успішної діяльності на різних рівнях. Однак талант не обмежується поєднанням умінь і навичок, хоча він вимагає їх присутності в людському досвіді. Таланти розвиваються на основі вроджених тенденцій, а саме анатомо-фізіологічних особливостей. Б. Теплов підкреслював, що безглуздо говорити про «обдарованість загалом», оскільки вона можлива лише в певній діяльності.

Тому існує два типи талантів: спеціальні таланти, які створюють можливість успіху в конкретній діяльності, і загальні таланти для забезпечення успіху різних видів діяльності. Б. Теплов також вважає, що талант – не єдиний фактор, який визначає успіх [7, с. 43-48].

С. Рубінштейн, Б. Шадерков, В. Голубєв також розглядали обдарованість з точки зору здібностей. В. Шадерков визначає поняття «здатність» і «обдарованість» з точки зору функціональних систем. Оцінка обдарованості дуже важлива для аналізу спрямованості здібностей дитини та рівня її інтелектуального розвитку. Інтелект дітей зазвичай пов'язують з такими поняттями, як розум, гнучкість мислення, грамотність, знання, посидючість, тобто вміння зосередитись на вирішенні проблем [10, с. 362-366].

Обдарованість – індивідуальна потенційна унікальність схильності людини, завдяки якій вона може досягти великих успіхів у певній галузі діяльності [35, с. 3-10].

У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості:

- 1) раціонально-мислительний – необхідний вченим, політикам, економістам;
- 2) образно-художній – необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам;
- 3) траціонально-образний – необхідний історикам, філософам, учителям;
- 4) емоційно-почуттєвий – необхідний режисерам, літераторам [34, с. 10].

Відомий педагог Ю. Гільбурх [17] виділяє загальну (розумову) і спеціальну (художню, соціальну, спортивну) обдарованість. Кожен з цих типів охоплює кілька видів обдарованості, а кожен вид тлумачиться як спеціальні здібності.

Одаровані діти мають такі особливості [18]:

- Добре розвинуті пам'ять та абстрактне мислення;
- Діти постійно активні, весь час чимось повинні бути зайняті;
- Ставлять високі вимоги до себе, боляче сприймають суспільну несправедливість;

- Наполегливі у досягненні результатів, характерний творчий потенціал і пошук;
- Охоче вчаться, досягають у навчанні успіхів, що приносять їм задоволення;
- Багата фантазія, критично оцінюють навколишній світ, дійсність, прагнуть збагнути сутність речей, явищ;
- Ставлять багато запитань;
- На уроках їм цікаво тоді, коли використовується дослідницький метод;
- Мають великий словниковий запас;
- Із задоволенням виконують складні та довготривалі завдання;
- Вміють швидко виділяти найважливішу інформацію;
- Вони можуть пояснити взаємозв'язок явища та сутності краще, ніж їхні однолітки, мають характеристики індуктивного та дедуктивного мислення та швидші логічні операції;
- Ставлять для себе складні завдання, виконання яких потребує багато часу;
- Мають почуття гумору і добре здоров'я, хоча іноді буває і навпаки;
- Їм властиве перебільшене почуття страху, емоційна залежність, емоційна незбалансованість у порівнянні з однолітками.

За М. Лейтесом виділяють три категорії обдарованих дітей [37]:

1. Учні з раннім розвитком розумової діяльності.

Вони мають звичайний рівень інтелекту і спостерігають особливий потяг до предмета (науки, техніки). З середнього класу їх цікавлять математика, біологія, фізика та література. Зазвичай їх не цікавлять курси з інших предметів.

2. Учні з прискореним розумовим розвитком.

Цей тип дитини має вищий рівень інтелекту за тих самих умов, що й інші учні. Такі діти особливо помітні на початкових класах школи.

Прискорений розумовий розвиток завжди пов'язаний з розумовою діяльністю та пізнавальними потребами.

3. Учні з окремими ознаками нестандартних здібностей.

Такі учні не випереджають своїх однолітків у загальному розвитку інтелекту, не досягли великих успіхів з певного предмета, але мають особливі якості в певних психологічних процесах (надзвичайна пам'ять про певні об'єкти, багата фантазія, особлива спостережлива здатність). Серед таких учнів багато хто має специфічні характеристики: впертість, самостійність та відсутність контактів.

Залежно від ознак обдарованих дітей найбільш вираженими сферами обдарованості є:

Інтелектуальна сфера

Обдаровані діти мають хорошу пам'ять, навички мислення, допитливість, вміють розв'язувати проблеми, можуть послідовно та логічно висловлювати свої ідеї, мають здатність застосовувати знання на практиці.

Сфера академічних досягнень

Це можуть бути успіхи дитини з таких предметів: читання, математика, природничі науки та інші предмети.

Творчість (креативність)

Такі діти дуже цікаві, демонструють оригінальність своїх думок і придумують цікаві ідеї.

Спілкування

Учні можуть добре адаптуватися до будь-якої ситуації, можуть легко спілкуватися з дорослими та дітьми, проявляти лідерські здібності в іграх та заходах, бути ініціативними та нести відповідальність за свої дії.

Сфера художньої діяльності

Діти виявляють великий інтерес до візуальної інформації, як мистецтва, а їх роботи оригінальні. Проявляють інтерес до музики, легко відтворюють мелодію, радісно співають і намагаються створювати музику.

Рухова сфера

Точна та дрібна моторика, чітка зорово-рухова координація, екстенсивний рух, хороший контроль над тілом, розвиток базових рухових навичок на високому рівні [44, с. 57-63].

Отже, обдарованість – це система, що розвивається протягом життя людини, визначає можливість досягнення людиною вищих (незвичайних) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими [27, с.5-12].

1.2. Психолого-педагогічні особливості роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

Інтерес до людей, які виділяються своїми талантами, постійно зростає. Наш час не є винятком. Зараз суспільству та країні потрібне покоління, яке може оригінально мислити та приймати рішення за незвичних обставин. Тому потреба у створенні спеціальних освітніх умов для обдарованих дітей є актуальною. Підтримка та розвиток таких дітей має починатися з раннього віку і здійснюватися через освітній вплив та систему активності початкової школи.

Молодший шкільний вік – це період накопичення та засвоєння знань, тому найважливішим питанням у нашому суспільстві є збереження та розвиток талантів. Основне завдання працівників початкової школи – сприяти розвитку кожного. Тому важливо виявити здібності та різноманітність сучасних дітей, вміти правильно реалізовувати їх розвиток. Обдаровані діти, очевидно, потребують дослідницької діяльності – це одна з умов активної розумової роботи, яка дозволяє учням зануритися у творчий процес навчання.

Розвиток обдарованої дитини слід розглядати як розвиток її внутрішнього потенціалу, здатності стати активним творцем свого життя, здатності ставити цілі, знаходити шляхи їх досягнення, вміти вільно обирати

і нести за це відповідальність, максимально збільшити свою творчість [28, с. 2-7].

Розвиток здібностей вимагає оволодіння та творчого використання знань, умінь та навичок, набутих в процесі соціально-історичної практики. Запорукою розвитку потенціалу є соціальні фактори: умови життя та діяльності людини. Слід також зазначити, що секрет обдарованості дитини – в особливій схильності до праці (бажання наполегливо працювати). Психологи та педагоги виділяють такі групи школярів за наявності обдарованості:

1. Художньо обдаровані діти.

Їх здібності найчастіше виявляються на мистецьких курсах, різних гуртках, позакласних заходах. Розвиток художніх здібностей призводить до успіхів у живописі, музиці, хореографії, акторському таланті. Проте часто ці діти через захопленість художністю мистецтвом можуть бути неуспішними у навчанні, пропускають уроки.

2. Творчо обдаровані діти

Критеріями віднесення дітей до цієї групи є креативність, зокрема: нестандартність, гнучкість мислення, вміння знаходити цікаві рішення складних проблем, відмова від стереотипів, пошук нових речей та оригінальність. У більшості випадків такий учень має власну думку, тоді як інші її не сприймають. Крім того, діти можуть бути неорганізованими та егоїстичними. Супровід такої дитини є важливим етапом формування її характеру. Будь-яка недбалість може призвести до її розгубленості та поганої поведінки. Для успішного розвитку творчо обдарованих дітей необхідно організувати правильну педагогічну підтримку для вдосконалення їхніх здібностей у початковій школі.

3. Фізична, рухова, спортивна обдарованість.

Діти з такими можливостями досягають великих успіхів у спорті. Вони мають хорошу фізичну підготовку, координацію, силу та міцне здоров'я. Проте фізичні здібності учнів можуть перевищувати їх інтелект.

4. Соціально обдаровані діти.

Молодші школярі з цим видом обдарованості проявляють себе в якості лідера, здатного працювати в групі. Їх особистісні характеристики – високий рівень IQ та гнучкість мислення. При правильній підготовці діти досягнуть високих висот.

5. Діти із загальною інтелектуальною й академічною обдарованістю.

Загальна інтелектуальна обдарованість передбачає високі вміння школярів з усіх навчальних дисциплін, академічна обдарованість – з окремих. У більшості випадків дітей цієї групи в класі називають геніями. Такі діти виявляють високий ступінь пам'яті, здатність мислити, кмітливість та здатність обробляти інформацію. Діти із загальним інтелектуальним талантом не будуть стикатися з труднощами у навчанні, тоді як дітям з академічним талантом буде важко вивчати предмети, які їх не цікавлять. Для академічно талановитих дітей завданням вчителя є допомогти здобути знання, які їм не цікаві. Важливо організувати такий освітній процес, щоб сприяти розвитку та спрямуванню таких талантів [39, с. 8-11].

Згадані групи молодших школярів із певними талантами є у кожному закладі освіти. Але досить складно віднайти їх дитину серед інших учнів. Дуже важливою є підтримка вчителя, який повинен допомогти розкрити потенціал та запобігти «згасанню обдарованості».

Сьогодні існує два погляди на виховання обдарованих дітей. Перший – обдаровані діти повинні навчатися у спеціальних класах чи навіть спеціалізованих навчальних закладах. Друга думка протилежна: обдаровані діти повинні вчитися в класі з усіма дітьми, інакше вони можуть не навчитися спілкуватися з «нормальними людьми» [21, с. 12].

Обидва погляди засновані на тому, що до обдарованих дітей повинен бути особистий підхід. На дітей впливатимуть вчителі, батьки, оточення. Обдаровані діти потребують підтримки інших однолітків. Доброзичливість та взаєморозуміння допоможуть дітям почуватися психологічно комфортно. Особливі здібності можуть лякати дітей, вони можуть відчувати себе

«інакшими», не дружити і не спілкуватися з іншими, що призводить до самотності та депресії. Тому батьки та вчителі повинні звертати увагу на поведінку своїх дітей.

Важливо враховувати свободу вибору, дитина може обирати власну освітню траєкторію, пріоритетні предмети і навіть спосіб і форму навчання. Не потрібно тиснути на дитину. Якщо вчитель виявляє якусь обдарованість, немає необхідності негайно завантажувати учня. Потрібно адаптувати його до нового стану. Більша частина відповідальності за обдарованих дітей лежить на вчителі.

Педагоги, які працюють з обдарованими дітьми, повинні володіти певними якостями. Перш за все, розуміти психологічні особливості обдарованих дітей. Кваліфікований вчитель буде відчувати дитину, розуміти її потреби та інтереси та мати досить високий рівень інтелектуального розвитку. Під час роботи з обдарованими дітьми важливо мати такі риси особистості, як жива та позитивна особистість, гнучкість (готовність переглянути свої погляди) та бажання постійно вдосконалюватися. Звичайно, потрібно бути чуйним, обережним до дітей [45, с. 25-30].

Одним з важливих факторів роботи з обдарованими дітьми є наявність середовища для успішного розвитку дітей. Воно повинне включати наступне:

- Постійне спілкування з батьками. Дітям важливо відчувати себе потрібними, любимими.

- Наявність книг, різноманітних посібників, настільних ігор тощо в достатній кількості.

- Дитина має можливість стати господарем собі, самостійно складати власний план розвитку. Батьки і вчителі мають допомогти досягти їх зростання.

- Похвала та заохочення всіх позитивних сторін дитини, що допомагає виховати у дітей впевненість у собі, своїх силах та здібностях; вказування на помилки з повагою та розумінням [61, с. 47-53].

Виховання обдарованих дітей у початковій школі має кілька цілей: створення умов для розвитку творчої особистості; розкриття особистості та здібностей дітей; забезпечення широкого спектру загальної освіти високого рівня. Для їх реалізації слід розробити навчальні програми, які повинні бути сучасними, складними, сприяти розвитку абстрактного, продуктивного мислення та навичок практичного застосування, заохочувати ініціативність та самостійність у навчанні [2, с. 9-10].

Таким чином, початкова школа для обдарованої дитини повинна стати початковим етапом її творчих здібностей, що проявляються в процесі навчання, її слід не лише помічати, а й спрямовувати на подальший розвиток.

1.3. Зарубіжний досвід щодо роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

Глобалізація суспільства спонукає людей до позитивних дій, вказуючи на необхідність підготовки до майбутнього та встановлення нових цілей та завдань для системи освіти. Тому виявлення обдарованих дітей слід починати з початкової школи. У кожній країні система освіти для обдарованих дітей розроблена відповідно до різних принципів.

У Республіці Корея пріоритет віддається створенню спеціальних шкіл та розвитку додаткової освіти. Наприклад, у місті Бусані була створена «супер школа» для обдарованих дітей. Школа була перейменована в Академію наук Бусані, а з 2006 року назва була змінена на Корейська академія наук, підкреслюючи її національне значення. Школа практикує методи навчання та методи роботи з талановитими дітьми. Усі учні школи мають можливість жити в школі та отримувати повну підтримку держави. Випускники цієї школи не складають ЗНО і можуть вступити до будь-якого університету без іспитів.

У Кореї також існує обов'язкова безперервна освіта, яку обирають батьки та діти. У другій половині дня дітям потрібно вчитися в додаткових

навчальних закладах. Вважається, що в цих закладах відбувається розвиток дітей, і саме це є необхідною умовою виявлення талантів.. Крім того, у Кореї робота з обдарованими дітьми – це національний план, розроблений центром підготовки вчителів, який активно співпрацює з регіоном.

Сполучені Штати зосереджуються на створенні умов та реалізації можливостей дітей протягом усього періоду навчання. Освітні програми для обдарованих дітей у системі середньої освіти США враховують:

- спеціальний обов'язковий тест на визначення здібностей дитини (підготовча дитяча група);
- навчання у спеціалізованих (магнітних) школах;
- постійний моніторинг розвитку здібностей під час навчання у початковій та середній школі за участю психологів;
- спеціальні курси, включаючи мінімальні академічні курси, які є загальноприйнятими у всіх штатах, та окреслюють предмети, що визначаються незалежно від кожної школи;
- право приймати дітей з інших районів [53, с. 26-35].

У спеціалізованій початковій школі головним завданням вчителя є виявлення та розвиток особливих якостей дитини. Філософія школи «Усі діти талановиті!». Дітей набирають за допомогою лотереї. Окрім обов'язкових предметів, навчальна програма також включає близько 50 додаткових предметів у різних галузях, які діти обирають відповідно до своїх можливостей за допомогою шкільного психолога. Розвиток здібностей контролюється щороку. Починаючи з 4-го класу дитина може обрати академічний курс – гуманітарний, математичний та природничий. Після закінчення початкової школи дитина отримує пропозиції щодо подальшого навчання.

У Сінгапурі всі діти мають однакові стартові умови. Однак щороку для всіх дітей віком 11-12 років проводять тест на рівень IQ. Найкращі ходять в елітні навчальні заклади, а їх навчання повністю оплачується державою. У країні добре розвинена мережа додаткової освіти. На базі

дитячих закладів існують гуртки, відділи та клуби за інтересами. Це дозволяє відволікати дитину від телевізора і робити кілька корисних справ.

У Німеччині в 1988 р. була розроблена літня програма, яка отримала назву Німецька шкільна академія. Щоліта в програмі беруть участь 90 обдарованих дітей з усієї Німеччини. Вони обираються на основі рекомендацій викладача, результатів з різних предметів, курсів та конкурсів.

Головною метою є створення атмосфери інтелектуальних та соціальних викликів під керівництвом експертів, щоб найкраще розвивати здібності дітей та дозволяти їм спілкуватися зі своїми однолітками з однаковим потенціалом та мотивацією.

Найважливішими завданнями є:

- розвиток і вдосконалення вмінь отримувати знання, розвиток міждисциплінарного мислення, дослідницьких умінь і вміння працювати самостійно;
- створення умов для інтелектуальної діяльності на межі можливостей;
- покращення техніки усної та письмової презентацій;
- забезпечення можливості спілкуватися з здібними та мотивованими однолітками та будувати довгострокові дружні стосунки;
- прийняття себе як повноправного члена суспільства;
- надання допомоги в прийнятті рішень для вибору професії;
- усвідомлення того, що надзвичайні здібності треба використовувати на користь суспільству [8, с. 6-10].

Великобританія активно підтримує обдарованих дітей у звичайних класах. Національна освітня політика для обдарованих дітей була вперше сформульована в 1991 році. В останні десятиліття держава запровадила низку освітніх ініціатив, спрямованих на покращення стану обдарованих дітей. Ці ініціативи включають освітні плани, науково-дослідні плани та створення офіційних комітетів для формування рекомендацій та нагляду за обдарованими дітьми. Основний метод виховання обдарованих учнів

ґрунтується на принципі інклюзивності. Вона спрямована на поліпшення освіти всіх дітей, щоб обдаровані учні могли залишатися в середній школі та досягти найкращих результатів.

План навчання обдарованих дітей розробляється на національному рівні з урахуванням регіональних або міських відмінностей з урахуванням місцевих особливостей та потреб. З огляду на семантичну складність поняття «обдарованість», термін «здібності» є більш прийнятним до використання в британській системі освіти. Кожна школа отримує кошти, які слід використовувати лише на розробку програми обдарованих учнів. Визнання обдарованих дітей розглядається як частина навчального процесу. Відповідно до настанов національного плану, кожен навчальний заклад повинен ідентифікувати приблизно 5% обдарованих учнів віком 11-19 років. Для попередніх вікових періодів не встановлено обмежень не встановлено. Фокус пошуку зосереджений на тих дітях, рівень розвитку яких у тій чи іншій мірі значно вищий, ніж у відповідної вікової групи. Іншими словами, до числа обдарованих учнів належать ті, хто перевищує ці «місцеві» вікові показники, має вищий потенціал, але не продемонстрував належних досягнень.

Взагалі кажучи, близько 10% дітей можуть бути включені до списку обдарованих. Щоб їх знайти, процес навчання повинен бути сформований відповідно до певних принципів. Спосіб забезпечити дітей навчальними ресурсами полягає в тому, що вони можуть краще проявляти себе у завданнях, які кидають їм виклик, вимагають зусиль та допомагають демонструвати свої здібності. Цей принцип застосовується до шкільної освіти, позакласної роботи та самостійних занять [6, с. 128-132].

У початкових школах підхід є максимально гнучким, дозволяючи значній частині дітей входити та виходити з категорії «обдаровані». Позитивним змістом цього методу є створення сприятливих умов для дітей з різною динамікою обдарованості: для так званого «вундеркінда», який має здатність запізнюватися; існують відмінності через особливі умови життя. У

старшій школі дозволяються тести та інші більш м'які методи для уточнення уподобань та профілів особистих здібностей.

Висновки до розділу 1

Таким чином, ми можемо зробити наступні висновки до розділу «Феномен творчої обдарованості в сучасному науковому знанні», а саме:

1) На основі аналізу літератури з психології та педагогіки з'ясовано поняття обдарованості та психолого-педагогічних явищ як філософської категорії. Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється в певній діяльності видатними досягненнями (або з невід'ємними передумовами для їх досягнення). Сьогодні більшість психологів визнають, що рівень, якість та характер розвитку талантів завжди є результатом складної взаємодії між спадковістю, соціальним та культурним середовищем, використовуючи діяльність дітей (гру, навчання, роботу) як посередника. Особливо важливі власна діяльність дітей та психологічний механізм саморозвитку особистості, які є основою формування та розвитку індивідуальних талантів. Було розглянуто різні моделі обдарованості, які вивчали різні вчені, дослідники, педагоги та психологи, такі як: Дж. Гілфорд, Ф. Баррон, К. Тейлор, Дж. Керрол і Б. Блум, Н. Шумакова, В. Юркевич, Ф. Гальтон, Н. Лейтес, Б. Теплов, С. Рубінштейн, А. Матюшкін, В. Шадриков та інші.

Також вивчено та узагальнено основні характеристики, які допомагають відрізнити обдарованих учнів від звичайних: раціональне мислення, образне мистецтво, емоційна чутливість, раціональний образ.

2) Описано психолого-педагогічні особливості роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Кожна обдарована дитина унікальна, але при справжній індивідуальній унікальності дитячого генія існує безліч характеристик більшості обдарованих дітей. Окрім того, що вони глибокі та приховані з непрофесійної точки зору, є такі, що часто проявляються у поведінці, у спілкуванні дитини з однолітками та дорослими,

у його пізнавальній діяльності. Особливої уваги заслуговують ті якості, які відрізняють обдарованих дітей від однолітків. Розуміння цих якостей необхідно для правильної структури навчального процесу.

3) Було розглянуто зарубіжний досвід роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та молоддю на прикладі Великої Британії, Німеччини, США, Китаю, Південної Кореї. Варто зазначити, що в цих країнах робота з виявлення та підтримки обдарованих дітей та молоді є національним планом. Стандартно-орієнтований тест вивчає здібності учнів початкової школи. Він характеризується зверненням уваги на оволодіння дітьми певними поняттями та вміннями, може відслідковувати розвиток дітей та є цінним джерелом інформації при складанні особистої навчальної програми кожної дитини. Використовують також інші інструменти, різні шкали оцінок та записи спостережень.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Форми і методи роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

У сучасній системі освіти одним із пріоритетних напрямків є робота з обдарованими дітьми. Інтерес суспільства до обдарованих дітей як до майбутніх інтелектуальних та творчих еліт зростає, оскільки процвітання та добробут суспільства залежить від розвитку особистих ресурсів.

У 2017 році затверджено та впроваджено новий навчальний план «Нова українська школа». Це план модернізації освіти в Україні, який розкриває особливості майбутньої школи. Основним завданням сучасної школи є вивчення особистого потенціалу кожної дитини, виховання інтересу дітей до навчання та знань, прагнення до духовного зростання та здорового способу життя, підтримка та зміцнення здоров'я учнів, розвиток педагогічного потенціалу та підтримка талановитих дітей.

Впровадження «Національних стандартів початкової освіти» сформувало широкий пошук та підтримку талантів, систему олімпійського руху та шкільні наукові зустрічі, семінари та інші заходи для підтримки інтелектуально-обдарованих дітей та учнів [46].

У педагогіці існує два погляди: «Всі діти – обдаровані» і «обдаровані діти – надзвичайно рідкісні». Висновок про обдарованість дитини повинен бути спрямований не лише на його шкільну чи позакласну діяльність, а й на форму діяльності, яку він ініціював. Обдарованість дитини часто є проявом закону вікового розвитку. Обов'язковою умовою виховання творчих талантів у молодших школярів є гнучка організація навчального процесу. Вчителі повинні бути готовими до обдарованих учнів, щоб не приймати стандартні завдання та підготовлені відповіді. Нова українська школа перенесла фокус з провідної ролі вчителів та позитивної роботи всього класу на індивідуальну

діяльність учнів, звернувшись до активізації та стимулювання значущих навчальних процесів.

Завдання вчителів – навчити учнів розуміти власні досягнення, вселити впевненість у своїх силах та здібностях, виховувати прагнення до вдосконалення.

Вдосконалення та розвиток шкільного освітнього простору, передбачених новими стандартами освіти, призвело до системних інновацій у роботі обдарованих учнів. Школа здійснила інноваційну трансформацію у розробці та впровадженні нових технологій навчання та виховання, яка пов'язана з розвитком системи роботи обдарованих учнів.

Впровадження нового стандарту базується на системному підході, спрямованому на забезпечення готовності учнів до саморозвитку, їх активної навчальної діяльності та побудови навчального процесу, що враховує особисті вікові та психологічні фактори, фізичні особливості учнів.

Предметні олімпіади, інтелектуальні марафони, різноманітні конкурси та тести, різні тематичні проекти та рольові ігри дуже важливі для виявлення та розвитку обдарованих дітей. Ці методи та форми дозволяють обдарованим учням вибрати відповідну творчу діяльність. Процес навчання обдарованих учнів початкової школи повинен включати наявність та безкоштовне використання різних джерел та методів отримання будь-якої інформації, в тому числі за допомогою комп'ютерних джерел.

Спільно з обдарованими учнями необхідно враховувати особливості особистості кожної дитини та розвивати її пізнавальні та творчі здібності. У цілому покращення наслідків навчальної діяльності допоможе сформулювати персоніфікований навчальний маршрут. За допомогою системи програм діагностики та оцінки можна відстежувати динаміку розвитку дитини та коригувати її особистий план, якщо це необхідно.

Особистісно-орієнтований підхід та індивідуальна робота для дітей передбачає використання сучасних освітніх технологій та створення освітніх програм, що стимулюють інтерес дітей до навчання. Практика

персоналізованого навчання з урахуванням віку, вивчення факультативних курсів та загальне зменшення навантаження в класі у формі класичних занять матиме позитивний вплив на фізичне та психічне здоров'я учнів. Однак для цього потрібні не тільки дії дорослих (батьків та вчителів), але що ще важливіше, пробудження у дітей бажання дбати про своє здоров'я. Це вимагає формування основи здорового способу життя ще до шкільного віку. Багате, цікаве та захоплююче шкільне життя буде найважливішою умовою збереження та зміцнення здоров'я дітей.

У педагогіці існують різні форми та методи співпраці з обдарованими учнями, але насамперед першим етапом роботи є формування дитячого інтелекту. Тому, незалежно від рівня інтелекту, творчі якості дітей потрібно культивувати. Але дуже важливо вміти знаходити талановитих дітей серед більшості учнів. Процес виявлення обдарованих учнів ґрунтується не лише на рівні успіху дитини, а й на досвіді та інтуїції вчителя. Основне завдання вчителів та завучів – виявити якомога більше обдарованих дітей та забезпечити їм сприятливі умови для вдосконалення властивої їм діяльності.

Досвід вчителів показує, що необхідно якомога раніше розпочати роботу з обдарованими учнями, щоб їх здібності могли бути повноцінно та широко розроблені. Цей вид роботи слід розпочинати в початковій школі на основі таких методів, як спостереження та вивчення психологічних особливостей учнів, пам'яті, мови та мислення. Різні форми та види діяльності можуть підтримувати та розвивати їх здібності та таланти.

Розглянемо індивідуальну програму роботи з обдарованими дітьми «Сходи́нки успіху» в загальноосвітніх закладах.

Програма «Сходи́нки до успіху» спрямована на створення умов для визнання та розвитку творчих здібностей дітей, активізації пізнавальних інтересів, формування ключових здібностей та реалізації здібностей дітей. Програма орієнтована на дітей молодшого шкільного віку (7-10 років) і включає наступні напрямки:

- робота за планом індивідуального навчання;

- включення учнів у дослідницьку діяльність за інтересами;
- позакласні заходи, спрямовані на активізацію учнів у навчальній діяльності;
- створення загально активної школи [49].

Першочерговим завданням обдарованих дітей та дитячих освітніх організацій є виявлення та визначення унікальності їх талантів та створення умов для найповнішого використання своїх талантів та здібностей. Діагностика обдарованості завжди є складним питанням, тому рекомендується комплексний підхід. Це може залучати широкий спектр різних методів: спостереження за дітьми, опитування дітей, батьків та вчителів, експертні оцінки та тестування конкретних продуктів дитячої творчої діяльності.

Основною організаційною формою шкільного навчального процесу є клас. Форми та методи одного класу дуже різноманітні, орієнтуючись на диференціацію та індивідуалізацію.

Класно-урочна діяльність містить такі форми роботи з обдарованими молодшими школярами:

- робота за індивідуальними планами;
- ІКТ;
- інтерактивне навчання: робота в парах, робота в групах, гра у співпраці;
- багаторівневі завдання;
- творчі завдання [32, с. 30-32].

Співпраця між звичайними класами та обдарованими дітьми базується на «внутрішній» диференціації, впровадженні розвиваючих та персоналізованих методів навчання, нетрадиційних стилях роботи в класі:

- уроки-семінари, на яких діти вчать виступати з самостійними повідомленнями, дискутувати, відстоювати свої судження;
- урок самостійного освоєння нових знань і виконання пізнавальних завдань;

- урок-практикум (робота з документами, фотоархівами, плакатами, газетними статтями, інтернет-ресурсами);
- урок з елементами рольової гри-діалогу;
- урок освоєння нових знань у формі подорожі;
- урок-конференція;
- урок-аукціон;
- урок-консультація;
- урок-диспут;
- урок-громадський огляд знань;
- урок-творчий звіт [36, с. 66-69].

Захоплюючі уроки для дітей, де вони зможуть проявити себе, узагальнити свої знання – це уроки у формі гри, які включають кросворди, загадки, вікторини, естафети, інтелектуальні марафони, групові курси для талановитих дітей та факультативні курси.

Вчителі починають роботу з обдарованими учнями з діагностики. Спостерігають за учнями на уроках та позакласних заняттях. Це дозволяє визначити нахили, здібності та інтереси учня. Так само вчителі повинні покладатися на дослідження шкільних психологів, які використовують прийоми для визначення рівня інтелектуального розвитку та творчих нахилів учнів. Слід зазначити, що робота з обдарованими дітьми вимагає не тільки своєчасного діагностування та відбору, а й забезпечення їх подальшого розвитку. Успіх цього виду роботи значною мірою залежить від того, як організувати роботу таких учнів.

На цьому етапі побудовані аудиторні та позакласні заходи, щоб діти могли продемонструвати свої здібності в різних сферах діяльності, націлені на виховання творчих та пізнавальних здібностей учнів. Основне завдання вчителя – налагодити весь навчальний процес та його психологічний супровід з урахуванням будь-яких індивідуальних особливостей дитини, підтримати дитину та розвинути її здібності, закласти основу для реалізації цих здібностей. Вчителі повинні пам'ятати, що немає двох однакових дітей:

кожен має щось по-своєму, те, що робить їх різними і робить різними. Один має здатність швидко і без помилок розв'язувати математичні задачі, інший – малювати, третя – «золоті руки», четвертий має тенденцію до успіху в спорті, а п'ятий – організаторські.

Виховуючи обдарованих дітей, допитливість повинна перерости в любов до знань – «допитливість», а остання – у стійку «пізнавальну потребу». Здатність бачити проблеми там, де інші не бачать труднощів, де все здається зрозумілим – це одна з найважливіших якостей, яка відрізняє справжнього творця від посереднього. Одне з головних якостей, властивих обдарованим дітям – гіперчутливість до проблем.

З огляду на психологічні особливості обдарованих дітей, дуже важливо створити ситуацію когнітивних труднощів. У цьому випадку учням початкових класів потрібно вивчати нові теми за допомогою однієї або декількох психологічних операцій: аналіз, синтез, порівняння, аналогія, узагальнення. Ця технологія дозволяє організовувати активну та самостійну діяльність учнів, щоб творчо опанувати розвиток знань, умінь, навичок та розумових здібностей.

Однією з форм роботи обдарованих дітей є дослідницька діяльність учнів, яка допомагає формувати свідомість, самосвідомість та особистість, а також формує мотивацію набуття нових знань. Беручи участь у шкільній науковій практичній нараді, учні не лише мають змогу продемонструвати свою кмітливість, але також мають можливість продемонструвати свою роботу, поспілкуватися з аудиторією та відстояти свої думки.

У курсі «Я досліджую світ» рекомендується використовувати такі елементи уроку, як обговорення (засідання круглого столу), «мозковий штурм», написання есе в щоденниках вражень, в яких учні висловлюють свою думку з конкретних питань, використовувати навчальні стратегії та різноманітні стилі навчання, що допомагатимуть кожному учневі усвідомити свій потенціал і проявити себе.

Увага у класах має бути зосереджена на обговоренні різних ситуацій, групових дискусіях, творчому самовираженні, самоперевірці та груповому тестуванні. Дослідницькі заняття можуть вирішити серйозні проблеми та дослідницькі завдання, а схильність дітей до «таємниць» робить її «дослідницею». Успіх таких завдань формує своєрідні «інтелектуальні» щасливі та позитивні емоції.

Ефективним буде використання на уроках у початковій школі наступних прийомів роботи [5, с. 73-75]:

Прийом «прес-конференції» базується на здатності дитини задавати змістовні запитання.

Прийняття «привабливих цілей» або «сюрпризів» базується на підвищенні мотивації дитини на початку уроку, коли вчитель виявляє думку, що повсякденне життя стає дивним.

Наприклад, урок технології по темі: «Орігамі».

– Я тримаю в руках звичайний аркуш паперу. Як ви думаєте, що з нього можна зробити?

Технологія «Діалог з текстом» використовується для організації особистих домашніх завдань, коли учні самостійно виконують текст і виконують завдання. Наприклад, заповнення кластеру під час читання казки.

Прийом «Два капелюхи критичного мислення» базується на зіткненні двох протилежних поглядів.

Гра «Так-ні», її легко організувати в аудиторіях та позакласних заходах. Мета гри: поєднати різні факти в картинку, упорядкувати інформацію та вміти вислуховувати думки інших учнів та викладачів.

Використання навчальних ігор дає можливість виховувати довільність дитячих психічних процесів, таких як увага та пам'ять, та розвивати інтелект та оригінальність.

З метою підтримки інтересу до предмету та розвитку талантів учнів використовуються творчі та нестандартні завдання, цікаві експерименти, спостереження за навколишнім світом, читання, змагання, вікторини,

інтелектуальні ігри, «мозкові штурми», «бліц», пошукові завдання з використанням логіки тощо.

Метод проєктів – це метод навчання, який можна охарактеризувати як «навчання на роботі», коли діти безпосередньо беруть участь в активному пізнавальному процесі, самостійно формулюють навчальні проблеми, збирають необхідну інформацію, планують можливі рішення, роблять висновки та аналізують діяльність, формують нові знання та набувають нового освітнього життєвого досвіду. Цей метод застосовується на різних етапах навчання та при роботі з матеріалами різної складності. Він може адаптуватися до характеристик кожної дисципліни.

Організуючи освіту обдарованих учнів, важливо використовувати інформаційно-комунікаційні технології на всіх етапах навчального процесу: під час вивчення нових матеріалів, закріплення, повторення та контролю. Ці технології були популяризовані в початкових школах і успішно застосовуються до всіх предметів.

Якщо врахувати сучасну концепцію вітчизняної педагогіки, то основною умовою успіху творчості учнів початкових класів є заміна традиційного навчального процесу.

Нижче представлено коротку характеристику деяких форм та методів роботи з обдарованими дітьми [58, с. 53-56] :

– ТВВЗ (Теорія вирішення винахідницьких проблем) – ця теорія забезпечує набір навичок мислення, метою яких є свідоме досягнення стану «просвітленості», інтуїтивних сигналів тощо. Використання алгоритмів розв’язання проблем у процесі навчання створить у дітей особливий спосіб мислення, який базується на гнучкості, оригінальності, чутливості до суперечностей та здатності свідомо моделювати ідеальний процес подій та пропонувати ідеї для досягнення найкоротшого шляху.

– Ейдетика – це технологія, що формує ейдетичне мислення, завдяки якому інформація запам’ятовується через образи, асоціації та почуття. Виховувати в учнів уяву та фантазію, гнучкість мислення та здатність

створювати тривимірні яскраві образи. Права півкуля мозку стимулюється, щоб забезпечити розвиток здатності створювати варіативність при вирішенні творчих проблем, що є основою для активізації творчого мислення та використання його для вирішення освітніх та життєвих проблем.

– Принцип широкого бачення: будь-який учень, навіть найслабший, може спробувати вивчити сьогодні лише один урок і негайно отримати першу хорошу оцінку, потім другу, потім третю... , ці оцінки майже нічого не означають; однак, поступово з'являються реальні знання, а разом із ними і інтерес до предмета.

– Наголошення на будь-якому вдосконаленні. Цей принцип означає, що вчителі повинні звертати увагу та належним чином відзначати кожен невеликий, але успішний крок для виконання завдання.

– Повідомлення про будь-який внесок – технологія наголошує на необхідності звертати увагу на діяльність учнів під час усних відповідей та обговорень в класі, пам'ятаючи, що учні якомога більше сприяють спільній роботі. Ми можемо заохочувати навчальні досягнення та інші досягнення, пов'язані з навчанням.

Методика роботи з обдарованими дітьми за допомогою проблемного навчання. Вивчаючи нову тему з будь-якого предмету, молодші школярі розв'язують проблемні завдання, відповіді на які не можна знайти в підручнику. У цьому випадку для правильної відповіді учень все одно повинен застосувати раніше засвоєну частину знань. Завдання також має включати проблемні ситуації, які потрібно вирішувати нестандартно.

Шлях роботи з обдарованими дітьми – встановлення гіпотез. Діти пропонують власні гіпотези для вирішення наукових проблем. Роблять припущення, які можуть стати предметом дослідження.

Форма роботи з обдарованими дітьми – інтерактивне навчання: «питання і відповідь». Щоб використовувати цю форму роботи, клас необхідно об'єднати у кілька груп. Кожна група має завдання прочитати текст у підручнику та поставити запитання. Коли учень замислюється над

питанням, у його уяві повинна бути відповідь, яка розвиватиме логічне мислення. Ланцюг «питання та відповіді» сприяє тому, що відповідь передбачає появу нових питань. Цей метод може допомогти дітям сформулювати певні думки, висловити свої ідеї та зробити правильні висновки [58, с. 53-56].

«Суперечність інформації та пізнання». Особливістю робіт у цій формі є те, що елементи є правильними, але на перший погляд це суперечливі судження.

Прийом «неповних рішень» – за його допомогою можна визначити рівень пізнавальної активності. У кінці курсу вчитель може попросити учнів виконати творче завдання та попередити, що рішення буде дуже цікавим і несподіваним. Після обговорення проблеми діти приступають до роботи, але часу, щоб виконати завдання до кінця курсу, недостатньо. Вчитель не наголошує на тому, що завдання має бути виконане, але перевіряє його придатність та якість виконання на наступному уроці [41, с. 57-60].

Таким чином, вчителям варто дібрати оптимальні й ефективні форми та методи навчання, які сприятимуть розкриттю талантів та здібностей учнів.

2.2. Сучасні освітні технології навчання в роботі з обдарованими молодшими школярами

Доцільним та ефективним у роботі з обдарованими дітьми є використання освітніх технологій. Розглянемо їх більш детально.

Технологія проблемного навчання [51]

Ми розглядаємо цю технологію як основу, оскільки трансформаційна діяльність учня може бути найбільш ефективно реалізована в процесі виконання проблемного завдання. Досвід показав, що проблема вирішення проблемного змісту забезпечує високий рівень пізнавальної активності.

Структура проблемного процесу навчання – це складна і взаємопов'язана складна ситуація. Для реалізації проблемних методик навчання вчителі часто використовують проблемні запитання у вигляді

пізнавальних (проблемних) завдань. Алгоритм вирішення задачі складається з чотирьох етапів:

- 1) розуміння проблеми, виявлення невід'ємної суперечності проблеми та виявлення розриву ланцюга причинності;
- 2) формування гіпотез та пошук методів доведення гіпотез;
- 3) доказ гіпотези, в якій учні повторно пропонують запитання чи завдання;
- 4) загальним висновком дослідження причинності є розкриття нових аспектів когнітивних об'єктів або явищ.

Форми проблемного навчання:

- подання навчальних матеріалів із запитаннями;
- проблемна презентація навчальних матеріалів на уроці. Коли викладач задає проблему, конструює проблему та вирішує її самостійно, учні спостерігають за пошуком рішення;
- частина пошукової діяльності при проведенні експериментів на уроках;
- евристичний діалог.

Проблемне навчання – це система навчальних методів та засобів, заснована на моделюванні реальних творчих процесів шляхом створення проблемних ситуацій та управління пошуком рішень проблем.

Тому набір цілеспрямовано побудованих завдань має на меті створити проблемний контекст, що забезпечує основну функцію проблемного навчання – розвивати здатність мислити на рівні стосунків та залежностей. Це дозволяє дітям отримати певний творчий досвід, необхідний у процесі дослідження.

Технологія повного засвоєння

Її суть полягає в тому, щоб забезпечити учнів часом, що відповідає їх особистим здібностям та здібностям, що дозволить їм опанувати курс.

Технологія ігрового навчання

Переваги ігрових технологій:

- створення атмосфери спілкування;
- наявність дидактичної мети;
- багаторазовість використання.

Ділова гра в класі – це імітація якогось виду діяльності. Основою гри є проблема, яка вирішується після завершення. Використання ігор у класі може максимально активізувати учнів, тим самим покращуючи якість навчання.

Технологія проєктного навчання

Проєктна система навчання базується на творчому засвоєнні знань у процесі самостійної пошукової діяльності. Продукт проєктування – навчальний проєкт, яким можуть бути такі тексти, як виступи, тези, доповіді, Інтернет-контент тощо.

Важливо, що проєктне навчання за своєю суттю орієнтоване на особистість, тобто воно дозволяє вчитися на власному досвіді та досвіді інших. Це стимулює пізнавальний інтерес дітей і дає їм можливість насолоджуватися результатами своєї роботи та розуміти успіх свого навчання.

Технологія експериментальне навчання

Експериментальне навчання – це метод, що передбачає постановку вчителем пізнавальних та практичних завдань, що вимагають самостійних творчих рішень. Основна мета цього методу – виховання у дітей здатності самостійно та творчо вчитися та реконструювати нові способи роботи в будь-якій галузі людської культури.

Така освітня діяльність допомагає створити загальнонауковий фундамент та розвинути дослідницькі навички. Основна ідея методів дослідження полягає у використанні наукових методів для вирішення конкретних освітніх проблем.

Для участі у дослідницькій діяльності з учнями вчителі повинні:

– мати глибоке та всебічне розуміння своєї теми та регулярно читати спеціальну, структуровану та наукову літературу;

- вільно переглядати наукові новини та демонструвати постійний інтерес до них;
- використовувати інноваційні методах роботи, знаходити нові рішення з наукових та навчальних питань;
- ознайомити учнів з новими методами дослідження конкретних проблем;
- застосовувати інноваційні технології, щоб спонукати учнів знаходити нові технології, які дозволять їм досягти найвищих результатів.

Технологія творчих і нестандартних завдань

Метод розв'язання нестандартних задач застосовується як засіб виховання творчого мислення обдарованих дітей.

Чим швидше учень ознайомиться з цими завданнями та спробує їх вирішити, тим швидше його мислення стане гнучким.

Творчі та нестандартні завдання виконують безліч функцій:

- розвивають інтелектуальний потенціал, креативність та інтелект особистості;
- прямий зв'язок із практикою для вирішення реальних ситуацій та проблем;
- формують особливий спосіб мислення, що дозволяє знайти рішення для будь-яких вихідних даних;
- виховують логічне мислення та аналітичні навички.

Технологія розвитку критичного мислення

Поняття критичного мислення означає незалежне мислення, вихідним пунктом якого є інформація. Починається з постановки питань на основі переконливих аргументів.

Характеристика цього виду технології навчання полягає в тому, що учні будують цей процес у процесі навчання, дотримуються власних напрямків розвитку відповідно до реальних та конкретних цілей та визначають кінцевий результат. З іншого боку, використання цієї стратегії

фокусується на формуванні трудових навичок, що мають продуману інформацію та текст.

Критичне мислення зазвичай включає здатність прогнозувати ситуації, спостерігати, узагальнювати, порівнювати, висувати гіпотези та встановлювати зв'язки, міркувати за аналогією та визначати причину, а також забезпечувати раціональний та творчий підхід до будь-якої проблеми.

Кластер-технологія

Кластер перекладається з англійської як «пучок, гроно», а також «скупчення, концентрація». У навчальній діяльності кластерами називають графічний спосіб організації матеріалу.

Кластер – це нелінійна форма мислення. Перш ніж ретельніше досліджувати конкретну тему, розділіть навчальний матеріал на групи для стимулювання розумової діяльності, але його також можна використовувати як засіб узагальнення матеріалу.

Головний крок – прочитати кластери, знайти причинно-наслідковий зв'язок між ключовими словами або блоками та накреслити сполучні лінії.

Обдаровані діти досягли рівня творчості при використанні кластерів. Обдаровані діти розглядають окремі смислові блоки більш докладно, використовують ключові слова як нові поняття, що вимагають подальшого уточнення чи підтвердження гіпотез, і шукають всю необхідну інформацію.

Тому кластер охоплює багато інформації в підручниках та іншій літературі, що особливо важливо та цікаво для обдарованих дітей.

Кейс-технологія [51]

Основою техніки розгляду справи є аналіз проблемної ситуації. Він поєднує в собі рольові ігри, методи проєктів та ситуаційний аналіз. Передбачає аналіз конкретних ситуацій, що змушує рівень знань вдосконалюватися та застосовуватися на практиці.

Технологія кейсів заснована на заповненні збірника навчальних матеріалів з тексту та систематизованих матеріалів (кейсів) з певних обраних тем та завдань. Мета – вирішити проблему самостійно, а потім колективно

обговорити теми та варіанти, щоб сформулювати найбільш обґрунтовані та творчі пропозиції.

Інформаційно-комунікаційні технології

Інформаційно-комунікаційні технології – це система методів, технологій та засобів, що забезпечують зберігання, обробку, передачу та відображення інформації та мають на меті підвищення ефективності та продуктивності. Технологія комунікації визначає методи, методи та засоби взаємодії дитини із зовнішнім середовищем. У цих комунікаціях комп'ютер забезпечує зручну, персоналізовану, різноманітну та високоінтелектуальну взаємодію об'єктів комунікації.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітню діяльність сприятиме вихованню обдарованих дітей, які можуть повноцінно жити і працювати в інформаційному світі нового століття. Зважаючи на існування багатьох джерел інформації, вчителям відводиться роль координації та керівництва.

Навчання обдарованих дітей у середніх школах може базуватися на принципі диференціації та індивідуалізації (шляхом відбору груп відповідно до видів талантів учнів, організації індивідуальних курсів та підготовки окремих курсів з окремих предметів). На жаль, сучасна практика в основному зводиться до навчання окремих проектів у певній предметній області, що не допомагає розкрити інші здібності дітей. Слід також подбати про те, щоб робота окремих проектів, включаючи зовнішнє навчання, не призвела до того, що діти будуть відокремлені від своїх однолітків.

Робота за особистими планами та розробка особистих планів навчання передбачають використання сучасних інформаційних технологій (включаючи дистанційне навчання), в яких обдаровані діти можуть отримувати цілеспрямовану інформаційну підтримку відповідно до своїх потреб.

Репетитори можуть зіграти важливу роль у персоналізації освіти. Викладачами можуть бути висококваліфіковані експерти (вчені, поети, художники, шахісти тощо), готові працювати з конкретними обдарованими

дітьми. Основне завдання наставника – допомогти своєму підопічному розробити найефективнішу стратегію особистісного зростання на основі розвитку його самовизначення та здатності до самоорганізації на основі діалогу та спільного пошуку. Цінність роботи наставника (як важливого дорослого та шанованого авторитетного експерта) полягає в узгодженні особистості, особливостей способу життя та різних виборів освітнього змісту обдарованих дітей.

Для роботи з обдарованими дітьми можливе таке консультування [25, с. 189-205]:

- репетитори займаються навчанням обдарованих дітей;
- тьютори супроводжують та сприяють розвитку конкретної діяльності дітей;
- консультація психологів щодо створення психологічно комфортного середовища для учнів школи та вчителів;
- коучі мотивують учнів до досягнення очікуваних, заявлених результатів шляхом самовизначення.

Факультативні курси дозволяють забезпечити більший ступінь диференціації у навчанні, ніж завдання в класі, які передбачають використання різних методів роботи. Це допомагає врахувати різні потреби та здібності обдарованих дітей.

Форми співпраці з обдарованими дітьми передбачають організацію науково-дослідних підрозділів або асоціацій, які надають учням можливість не лише обрати напрямок науково-дослідницької роботи, а й вибрати прогрес і методи особистості в предметі.

2.3. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти

Вважається, що більшість дітей обдаровані при народженні, проте всі мають різні умови для розвитку своїх талантів. Ці умови можуть бути

створені не тільки в сім'ї, але і в дошкільних закладах, школах, різних видах діяльності, що забезпечують розвиток дітей.

Сім'я обдарованої дитини відіграє важливу роль у розвитку її особистості та талантів. Незалежно від того, як враховуються природні фактори чи вплив школи на розвиток особистості та талантів учнів, важливість та роль сім'ї є надзвичайно важливими у будь-якій ситуації.

Основною метою співпраці з обдарованими дітьми в школі є створення набору різних умов та інструментів, спрямованих на вдосконалення системи виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей у просторі шкільної освіти.

Одним із варіантів підтримки розвитку обдарованих дітей у школі є проведення позакласних заходів. Кожна школа складає окремий план позакласної роботи та визначає її цілі, зміст, організацію та очікувані результати.

Перед школами стоїть завдання оптимізації освітнього простору, врахування власних можливостей та визначення того, які ресурси інших організацій можуть бути використані для здійснення позакласних заходів для обдарованих дітей. Слід пам'ятати, що план позакласної роботи школи реалізується за допомогою позакласних, позакласних заходів та додаткової освіти.

Позаурочна діяльність може реалізуватися [26, с. 66-67]:

- учителем-предметником у просторі взаємодії з урочною діяльністю у вигляді факультативів, курсів за вибором, шкільних наукових співтовариств і ін.;
- класним керівником, вихователем групи продовженого дня в просторі взаємодії з позакласною діяльністю у вигляді проектної діяльності, виставок, конкурсів, свят, музеїв та інших шкільних заходів;
- педагогом-організатором, соціальним педагогом, класним керівником в просторі взаємодії з позашкільною діяльністю у вигляді соціальних акцій, фестивалів, концертів, оглядів та інші масових заходів;

– педагогом додаткової освіти у вигляді програми позаурочної діяльності, розробленої на основі програми додаткової освіти [62].

Розвиток шкільної творчості в позашкільній системі забезпечуються трьома формами: індивідуальною, груповою та масовою. Всі ці форми взаємопов'язані. Наприклад, у колективній або масовій роботі важливим етапом є особиста робота з окремими учнями. З іншого боку, індивідуальна робота з окремими учнями є продовженням або частиною колективної.

Найпоширенішою формою організації позакласної роботи учнів на основі їх інтересів є предметні групи. Вони в основному призначені для дітей, інтереси яких виходять за рамки курсу. Мета цих груп за інтересами – дозволити дітям зацікавитись певною галуззю науки, ініціювати творчі проєкти-відкриття та розширити сферу діяльності. Необхідно враховувати інтереси та побажання учнів. Тому завдання вчителя – вивчити справжні інтереси дітей поза школою, а потім побудувати міст, який поєднує інтереси учнів із змістом гуртка.

Перед кожним учителем позакласної роботи стоїть завдання створити умови, за яких будь-яка дитина може вдосконалюватися, мати можливість мислити самостійно та нестандартно.

З цієї причини необхідно провести предметний тиждень при організації позакласної роботи. Наприклад, під час тижня читання учні мають можливість повністю реалізувати свій творчий потенціал. Драматичні фестивалі також відіграють важливу роль у співпраці з обдарованими дітьми, оскільки вони дають можливість розробляти сценарії, культивувати тенденції до літературної творчості та демонструвати ерудицію та дослідницькі навички. Використання комп'ютерів та мультимедійних технологій покращить ефективність роботи з виховання інтересу до книги та читання [19, с. 44-48].

У роботі з обдарованими дітьми важливо систематизувати результати дитячої творчості у такі форми вираження: творчі проєкти, портфоліо, колекції дитячої творчості, результати змагань тощо.

До форм позакласної роботи для обдарованих учнів належать також: курси за вибором; інтелектуальні клуби, марафони, ігри; змагання; творчі майстерні; олімпіади тощо [12, с. 77-79].

Основна мета курсів за вибором – поглибити та розширити знання учнів з різних питань початкової школи. Потреби та таланти кожного учня є важливим засобом побудови персоніфікованого освітнього проекту, оскільки пов'язані з вибором змісту освіти відповідно до їх інтересів, здібностей та майбутніх планів життя. Існує кілька видів курсів. Деякі з них можуть забезпечити більш високий рівень вивчення предметів для найбільш здібних учнів. Наприклад, «Небезпечні місця в мовознавстві», «У фонетичному світі», «Розв'язання олімпійської проблеми». Інші повинні забезпечити міжпредметні зв'язки та дати можливість вивченню суміжних предметів досягти вищого рівня.

Інтелектуальні клуби створюють оптимальні умови дозвілля для успішних учнів. Клуб має на меті заохотити своїх членів постійно поповнювати знання та вміння; створювати зручні умови для розвитку ініціативи та творчості; забезпечувати систематичне інтелектуальне зростання.

Можливі форми діяльності клубів:

- тематичні зустрічі;
- конкурси підготовлених творчих програм;
- турніри між командами;
- свята знань в певних областях науки і мистецтва;
- заходи, що розвивають самостійність і творчість учнів.

Шкільний інтелектуальний марафон – це інтелектуальні змагання, спрямовані на виховання індивідуальності кожного учня. Беручи участь у марафоні, дитина виявляє бажання до самореалізації; розвиває навички планування та самоконтролю; оволодіває творчим, систематичним та критичним мисленням. Отримання результатів своєї діяльності на основі коментарів вчителя та співвіднесення їх з результатами інших учасників

допомагає сформуванню достатньої самооцінки та вимоги до учнів. Це також вчить учнів нести відповідальність за результати своєї роботи [33, с. 58-59].

Структура марафону:

1. Підготовка завдань для учнів.
2. Підготовка відповідей і рішень для перевірки.
3. Складання розкладу проведення марафону для учнів і вчителів.
4. Виконання учнями завдань з предметів.
5. Перевірка виконання завдань членами журі.
6. Опрацювання результатів.
7. Ознайомлення учнів з результатами перевірки.
8. Підбиття підсумків.

Успішне виконання марафонських завдань не вимагає знань поза шкільною програмою, але деякі завдання призначені для загальної ерудиції учнів. Завдання включають можливість застосування стандартних знань у нестандартних ситуаціях. Виконуючи такі завдання, учні можуть виявляти здатність логічного та абстрактного мислення, тобто здатність обмежувати, узагальнювати та порівнювати та передбачати результати, «включаючи» інтуїцію, уяву та фантазію.

Інтелектуальні ігри – ще одне позакласне заняття для обдарованих дітей, при якому елементи змагань вводяться в інтелектуальну діяльність учнів. Розумні ігри урізноманітнюють звичайне шкільне життя, дають можливість проявити себе та продемонструвати свої здібності – пам'ять, знання, здатність логічно мислити та не втратити самовладання.

Основною функцією інтелектуальних ігор є розвиток мислення, психічних функцій, логіки, процесу аналізу та синтезу, узагальнення та класифікації, порівняння та протиставлення. Усі розумові ігри розділені на дві частини – вікторини та стратегії [55, с. 14-18].

Вікторина – це різновид інтелектуальної гри, де успіх досягається за допомогою найбільш правильних відповідей. Вікторини поділяються на тестові і сюжетні. У тестовій вікторині учасники відповідають на запитання

та отримують бали. У сюжетних вікторинах включається уява, застосовуються елементи театралізації.

Стратегія – це інтелектуальна гра. Тут успіх досягається шляхом планування дій учасників. Рольова стратегія розвивається за допомогою сценаріїв та імпровізованих інструкцій.

Основними завданнями змагань є надання учням можливості розвивати свій інтелект у самостійній діяльності, враховуючи особисті здібності та схильності, виховання активної громадянської позиції, морального характеру та духовної культури. За напрямками діяльності змагання поділяються на:

- спортивні: спартакіади, ігри, естафети, турпоходи;
- естетичні;
- інтелектуальні: «Кенгуру», «Учень року», «Найрозумніший»;
- творчі.

Творча майстерня – це організаційна форма навчального процесу щодо розвитку творчих здібностей обдарованих дітей. Його головне завдання – створити більше можливостей для розвитку молодих талантів. Завдяки творчим майстерням дітям та вчителям надається освітньо-методична допомога, розширюється кругозір учнів, удосконалюються педагогічні навички вчителів, які працюють з обдарованими дітьми, створюються умови для обміну педагогічним досвідом.

Творча майстерня для дітей – це особливе творче середовище, де кожна дитина може відчувати радість від творчості. Творчі майстерні стимулюють сплеск активності та інтерес до предметів, а також творче розуміння навчальних матеріалів, саморозвиток та креативність учнів.

Майстерня – це технологія, яка вимагає від вчителів переходу до тієї позиції, коли вони співпрацюють із учнями. Ця технологія має на меті «занурити» учасників в процес пошуку, пізнання та самопізнання. Її діяльність базується на таких принципах: співпраця, співтворчість, спільний пошук, незалежність, розширений пошук, зайнятість всіх учнів. Кожен

вносить свій внесок у процес засвоєння нових знань, роблячи поведінковий вибір, прагнучи до успіху.

Олімпіада – це можливість перевірити свої знання з шкільних предметів. Олімпійський конкурс підсилює інтерес учнів, знайомить з нетрадиційними завданнями та проблемами, пробуджує їхнє бажання пошуку нового, виховує навички самостійної роботи та допомагає розкрити творчий потенціал. Організація олімпіад допомагає вчителям продемонструвати важливість предметів, що вивчаються в школі, збагатити якість навчання, дозволити спланувати індивідуальну роботу з обдарованими учнями та показати батькам перспективи своїх дітей.

Олімпійський конкурс узагальнює позакласну роботу з вивчених предметів та дає можливість порівняти якість підготовки та розвиток учнів. Саме олімпіади дозволять дітям проявити себе, повірити у свої здібності.

Таким чином, позакласна робота сприяє виявленню та розвитку талановитих дітей, оскільки деякі діти не є помітними в навчальній програмі.

Висновки до 2 розділу

Ефективними методами і прийомами у роботі з обдарованими учнями є: теорія розв'язання творчих завдань, прийом «двох капелюшків критичного мислення», «розмова з текстом», прийом «привабливих цілей» або «сюрпризів», методи проектування, емпіричні дослідження та ін.

Грамотно організована і систематично здійснювана діяльність з розвитку обдарованості розвиває в учнів прагнення до інтелектуального самовдосконалення і саморозвитку, розвиває творчі здібності, навички проектно-дослідницької діяльності. Важливо, щоб робота з обдарованими дітьми змогла поживити і підтримувати почуття самостійності, сміливість у відступі від загальноприйнятого шаблону, пошук нового способу розв'язання.

Сучасні технології, які використовуються педагогами для роботи з обдарованими дітьми є: кластерні технології, кейс-технології, інформаційно-

комунікаційні технології, технології дослідницьких технологій та ін. Варто зазначити, що всі діти наділені природними здібностями, але сфера та прояв цих здібностей різні. Обдарованість ґрунтується на внутрішніх особливостях дітей, і їх зовнішні показники можливі, оскільки вони мають високу мотивацію до власних досягнень і мають необхідні умови. Вчителі зобов'язані бачити та визначати межі талантів і створювати всі умови для розвитку та реалізації талантів. З цією метою необхідно створити середовище для розвитку освітніх послуг та сформувати рушійну силу для вдосконалення можливостей.

Розкрито значення позакласної роботи як потужного ресурсу для роботи з обдарованими учнями початкової школи. У позакласній системі розвиток творчих здібностей дітей розглядається у трьох взаємопов'язаних формах: індивідуальній, груповій та масовій.

Під час роботи з обдарованими дітьми одним із головних завдань вчителя є створення сприятливих умов у колективі та спрямування учнів на розвиток своїх здібностей у правильному напрямку та інтересі.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Діагностика обдарованості дітей молодшого шкільного віку

Для діагностики обдарованості учнів молодшого шкільного віку на базі Козелецького ЗЗСО I-III ступенів №3 проведено педагогічний експеримент. В експерименті взяли участь 24 учня перших класів (контрольна група та експериментальна група) по 12 осіб.

На констатувальному етапі експерименту визначався початковий рівень розвитку творчих здібностей дітей в експериментальній групі та контрольній групі. Нами було використано тест Е. Торранса (Додаток Б). Метою є визначення рівня творчого мислення учнів, гнучкості, швидкості та оригінальності. Метод складається з трьох підтестів, кожен з яких займає 10 хвилин.

У підтесті «Намалюй малюнок» учням роздавали стимулюючі матеріали, у вигляді вирізаного з кольорового паперу овалу (рисунок 3.1). Наклеївши овал на аркуш білого паперу, учні повинні намалювати закінчений малюнок, що містить цей овал і назвати його.

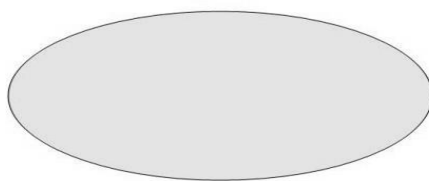

Рис. 3.1. Стимулюючий матеріал для підтесту «Намалюй картинку».

У підтесті «Закінчи малюнок» учні отримують набір з 10 графічних незакінчених зображень (рис. 3.2) та повинні домалювати до так, об вийшла закінчена картинка.

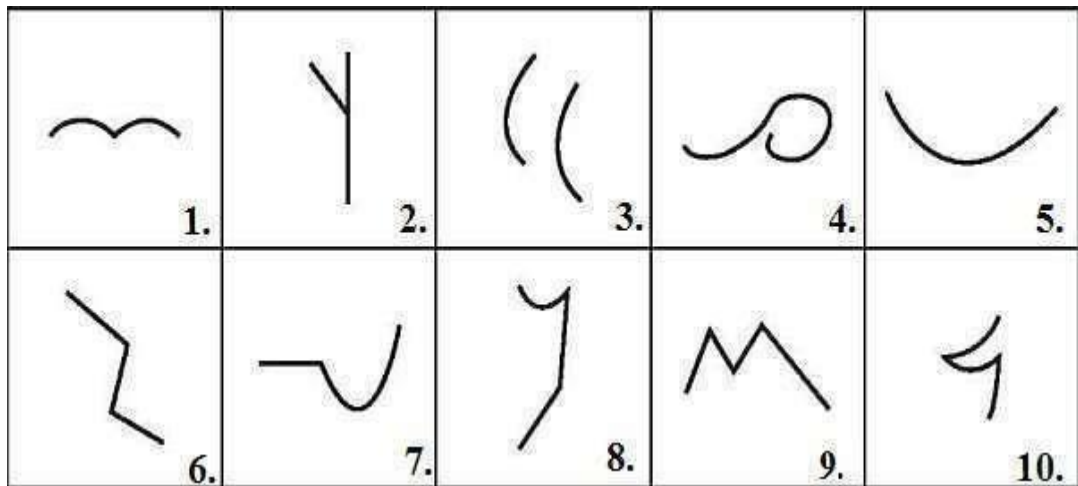

Рис. 3.2. Стимулюючий матеріал для підтесту «Закінчи малюнок».

У підтесті «Повторити лінії» дітям було надано 30 пар зображень паралельних ліній (рисунок 3.3). На основі кожного з них необхідно створити унікальний малюнок, який включає вихідні лінії.

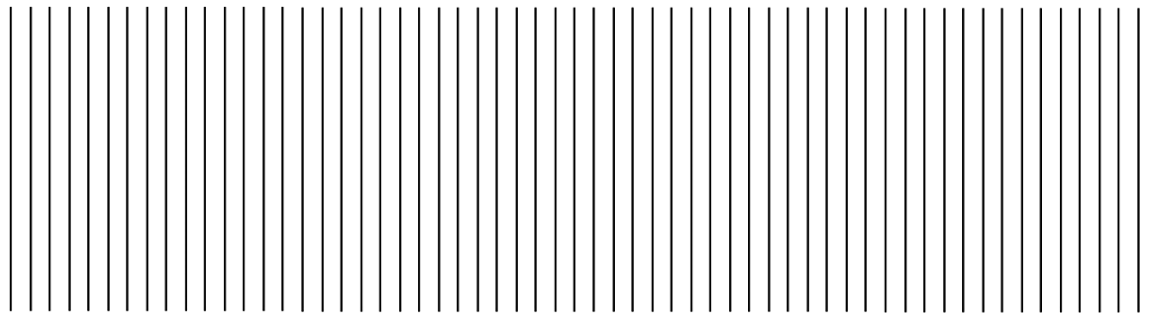

Рис. 3.3. Стимулюючий матеріал для підтесту «Повторювальні лінії».

Отримані результати поміщені в зведені протоколи вивчення рівня розвитку творчих здібностей експериментальної групи (додаток В).

Оцінка відповіді базується на таких критеріях: швидкість, гнучкість, оригінальність та розвиток ідей.

На основі цих результатів ми виділили три рівні розвитку творчості: високий, середній та низький.

Високий рівень розвитку творчості характеризується балами 30-40 балів, середній рівень творчості – 20-30 балів, низький рівень – менше 20 балів (додаток Б).

Результати діагностики представлені в таблиці 1. (Відсотки заокруглено до цілих чисел).

Таблиця 3.1

Група	Кількість учнів	Рівні розвитку творчих здібностей		
		Високий	Середній	Низький
Експериментальна	12	25%	33%	42%
Контрольна	12	33%	42%	25%

Аналіз результатів експериментів призводить до наступного висновку, що творчі здібності учнів у цих групах недостатньо розвинені. Високий рівень розвитку творчих здібностей відповідає результатам 25% учнів експериментальної групи та 33% учнів контрольної групи; у 33% учнів експериментальної групи та 42% учнів контрольної групи спостерігається середній рівень розвитку творчих здібностей; 42% експериментів учні контрольної групи та 25% учнів контрольної групи мали низький рівень розвитку творчих здібностей. Рівень розвитку творчих здібностей в експериментальній групі та контрольній групі в основному був однаковим. Результати експерименту наочно показані на рисунку 3.4.

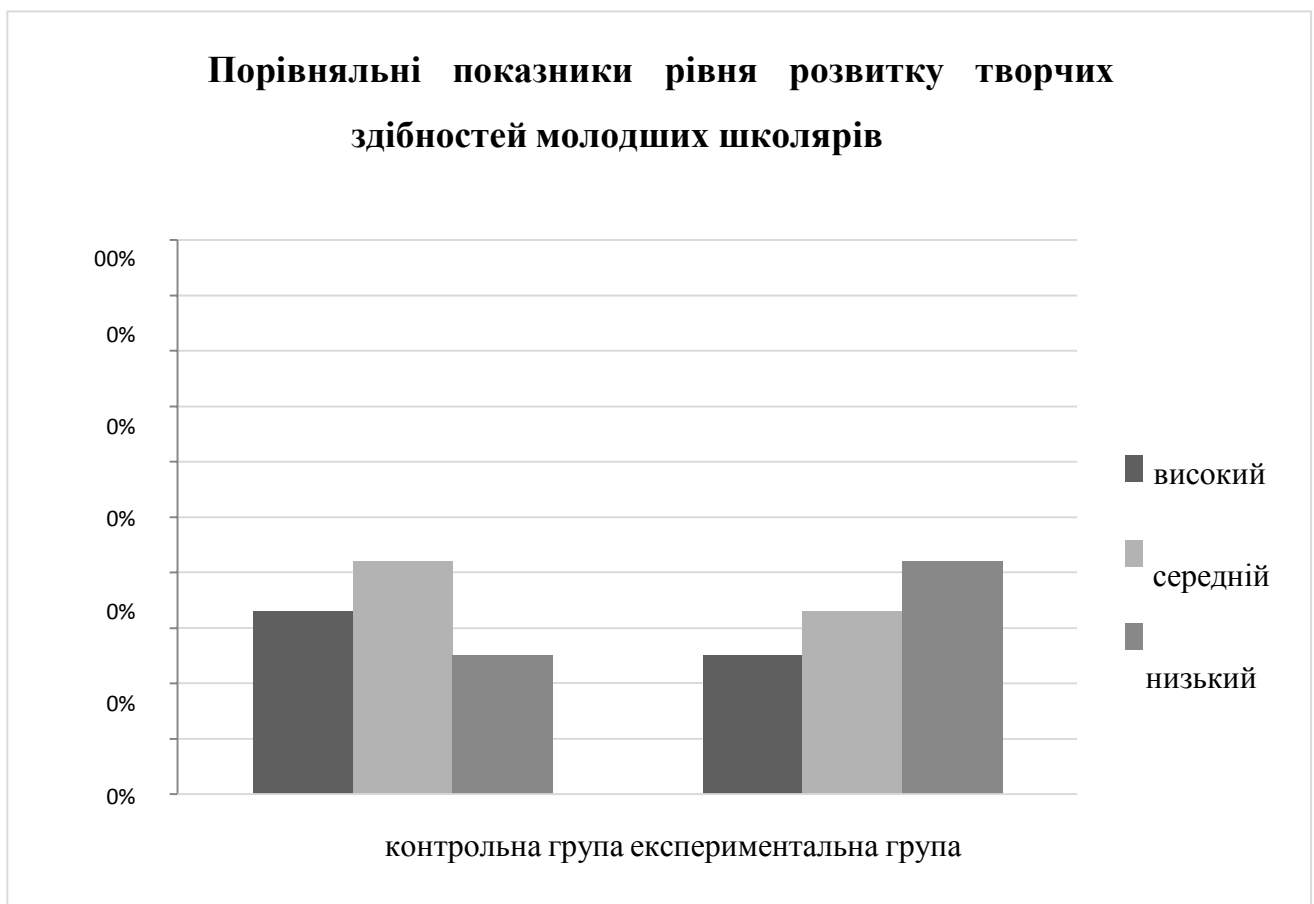

Рис. 3.4. Порівняльні показники рівня розвитку творчих здібностей молодших школярів експериментальної і контрольної групи на констатувальному етапі експерименту

Аналіз результатів двох груп показує, що для сприяння розвитку здібностей учнів необхідна спеціальна навчальна робота.

Позитивна динаміка у формуванні творчої обдарованості молодших школярів досягається такими педагогічними умовами (М.Федоров):

- гуманізація і гуманітаризація освіти, що сприяє вільному розвитку обдарованості учнів;

- диференціація та індивідуалізація навчання і виховання на основі стимулювання та розвитку обдарованостей, створення умов для самовияву особистості в процесі навчальної діяльності, врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Диференціація навчально-виховної діяльності досягається за рахунок варіативності самого процесу навчання, темпу вивчення навчального матеріалу, адаптації змісту і обсягу навчальних завдань до індивідуальних можливостей дітей;

- демократизація взаємовідносин і спілкування з обдарованими дітьми, що передбачає створення умов емоційно-доброзичливого ставлення до особистості учня, підтримкою на уроках та в позаурочний час, ситуації повного психологічного комфорту.

- системність та безперервність побудови процесу формування творчої обдарованості дитини, яка виявилася у відборі змісту, методів, педагогічних прийомів, що мають творчу спрямованість;

- виявлення творчих схильностей учнів, здійснення міжособистісних відносин;

- творча індивідуальність педагога;

- облік особливостей молодшого шкільного віку;

- облік ролі естетичного виховання дітей;

- ігрова творча діяльність;

- високий естетичний рівень середовища виховання та освіти.

На стадії формування експерименту методи навчання для виховання творчих здібностей обдарованих дітей були структуровані та експериментально перевірені. Методи навчання відносяться до методів, прийомів, форм та засобів роботи з обдарованими учнями.

Методи навчання та навички обдарованих дітей умовно поділяються на чотири види творчої діяльності, кожна з яких сприяє розвитку творчих здібностей учнів відповідно до складності навчання. До першої категорії належать методи, орієнтовані на знання предметів, ситуацій та явищ. Використання цього методу допомагає накопичувати творчий досвід пізнання дійсності, вивчаючи предмети, ситуації та явища на основі вибраних характеристик. Другий тип представлений методами, орієнтованими на створення нових об'єктів, ситуацій та явищ. Немає сумнівів, що використання цього методу вплине на розвиток умінь створювати оригінальні творчі вироби на основі нових ідей творчої діяльності учнів.

До третьої категорії належать методи, спрямовані на перетворення об'єктів, ситуацій та явищ. Їх використання допомагає отримати творчий досвід при досягненні чудових (реальних) змін у зовнішньому вигляді системи (форма, колір, матеріал, розташування компонентів тощо). Четверта категорія містить методи, спрямовані на використання предметів, ситуацій та явищ з новими можливостями. Застосування їх у навчальному процесі дозволить учням набути досвіду творчих методів використання існуючих об'єктів, ситуацій та явищ, а також розглянути об'єкти та явища ситуації з різних точок зору.

З лютого 2020 року по квітень 2020 року на базі закладу ми реалізували спеціальний проєкт щодо розвитку творчих здібностей учнів експериментальної групи у позакласній роботі. Вищезазначені методи та прийоми послідовно та систематично використовувалися на уроках ЯДС (технології).

План тематичних занять, спрямованих на пізнання, створення, перетворення і використання в новій якості об'єктів, ситуацій, явищ, представлений в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Тема заняття	Методи і прийоми	Творчі види діяльності
«Паперове місто»	Проектний метод	Перетворення
«Вірні друзі»	Метод морфологічного ящика	Використання в новій якості
«Веселий ярмарок»	Метод рольових ігор	Перетворення
«Чарівний папір»	Дослідницький метод	Пізнання
	Приєм дихотомії	
«На дні моря»	Метод колективної творчості	Створення
	Прийоми аглютинації	
«Народний орнамент»	Пошуковий метод	Пізнання
	«Круговий прийом»	
«Національний костюм»	Метод синектики	Використання в новій якості
	Метод «шести капелюхів»	
«Фантастичні сюжети»	Метод образної картини	Створення
	Прийоми фантазування	
«Прекрасна нитка»	Проблемний метод	Перетворення
	Евристичний метод	

Розглянемо фрагменти проведених занять.

На занятті по темі «Чарівний папір» з метою пізнання якостей об'єкта застосовувався дослідницький метод навчання. Молодшим школярам

пропонувалося досліджувати властивості паперу експериментальним шляхом.

Перший експеримент визначив основну характеристику гладкості паперу. Учні перевірили поверхню різних видів паперу і дійшли висновку, що папір може мати різну фактуру: гладку і шорстку. Наступний досвід дозволив нам дослідити прозорість паперу. З цією метою учні клали малюнок під щільний і тонкий папір. Як результат, зображення можна побачити на тонкому папері, але не на щільному. Для того, щоб визначити швидкість поглинання паперу, діти занурювали листя в ємність, наповнену водою. Тонкий папір швидко змочується, щільний – повільно. Висновок цього досвіду полягає в тому, що папір поглинає воду. Міцність паперу визначається наступним чином: учень рве папір посередині.

Це привело їх до висновку, що будь-який папір порвався, але чим міцніший папір, тим важче його порвати. Наступний експеримент – вивчення пластичності паперу. Учні курсу намагалися скрутити папір різної щільності і дійшли висновку, що м'який папір легко деформувати, а твердий – важко.

Наступне завдання з цієї теми ґрунтується на техніці дихотомії. Це завдання полягає в розділенні статті на дві групи послідовно за наявності та відсутності певних атрибутів.

Проходження цього курсу допомагає розвинути навички ідентифікації та класифікації паперу з певних причин. На завершення курсу учням пропонується створити збірник книг «Види паперу».

У рамках теми «Фантастичний сюжет» використовуються фантастичні прийоми, спрямовані на створення нових об'єктів. Діти поділяються на дві групи: «автори» та «експерти». «Письменники» придумували казки, поєднували героїв у різних казках і розказували їх. «Експерти» судили про оригінальність казок і відбирали найкращі. Наступне завдання молодших школярів – зобразити героїчний образ у казці, поєднавши два-три інших образи. На завершальному етапі курсу була проведена виставка живопису.

Заняття «Вірні друзі» засноване на методі морфологічного ящика, що має на меті використання об'єктів з новими здібностями. Мета завдання – придумати нові оригінальні властивості олівця та гумки. Для цього учні повинні використовувати таблицю 3.3, щоб розкласти ці елементи на компоненти, вибрати з них деякі правильні ознаки, змінити їх і спробувати комбінацію ще раз.

Таблиця 3.3

Олівець/ гумка	Твердий	Дерев'яний	Довгий
М'який	М'який-твердий	М'який-дерев'яний	М'який-довгий
Маленький	Маленький- твердий	Маленький- дерев'яний	Маленький-довгий
Гнучкий	Гнучкий-твердий	Гнучкий-дерев'яний	Гнучкий-довгий

На заключному етапі заняття був обраний найбільш оригінальний варіант із запропонованих учнями.

На різних етапах занять активно використовувалися колективні, індивідуальні та групові стилі роботи. Індивідуальна робота активізувала особистий досвід учнів та розвивала здатність самостійно визначати конкретні завдання, які потрібно вирішити.

Робота в малих групах допомагала розвинути вміння узгоджувати власні погляди з поглядами однолітків, а також вміння слухати та аналізувати напрямки пошуку, запропоновані учасниками групи. Колективна форма роботи давала учням можливість аналізувати ситуацію в широкому діапазоні взаємодії зі своїми однолітками та знаходити різні перспективи для вирішення будь-якої проблеми.

Метою контрольного етапу експерименту є вивчення динаміки розвитку творчої здатності молодших школярів після формувального експерименту. Використовувалися «графічна форма креативного мислення»

Е. Торранса та змінені матеріали стимулів. Результати діагностики наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Група	Кількість дітей	Рівні розвитку творчих здібностей		
		Високий	Середній	Низький
Експериментальна	12	41%	50%	9%
Контрольна	12	25%	42%	33%

Показники, проведеної діагностики, дозволяють зробити наступні висновки:

- у 41% учнів експериментальної групи відзначений високий рівень розвитку творчих здібностей;
- 50% учнів ЕГ знаходиться на середньому рівні розвитку творчих здібностей;
- низький рівень творчих здібностей зберігся у 9% учнів.

Динаміка розвитку творчих здібностей молодших школярів експериментальної групи представлена на рисунку 3.5.

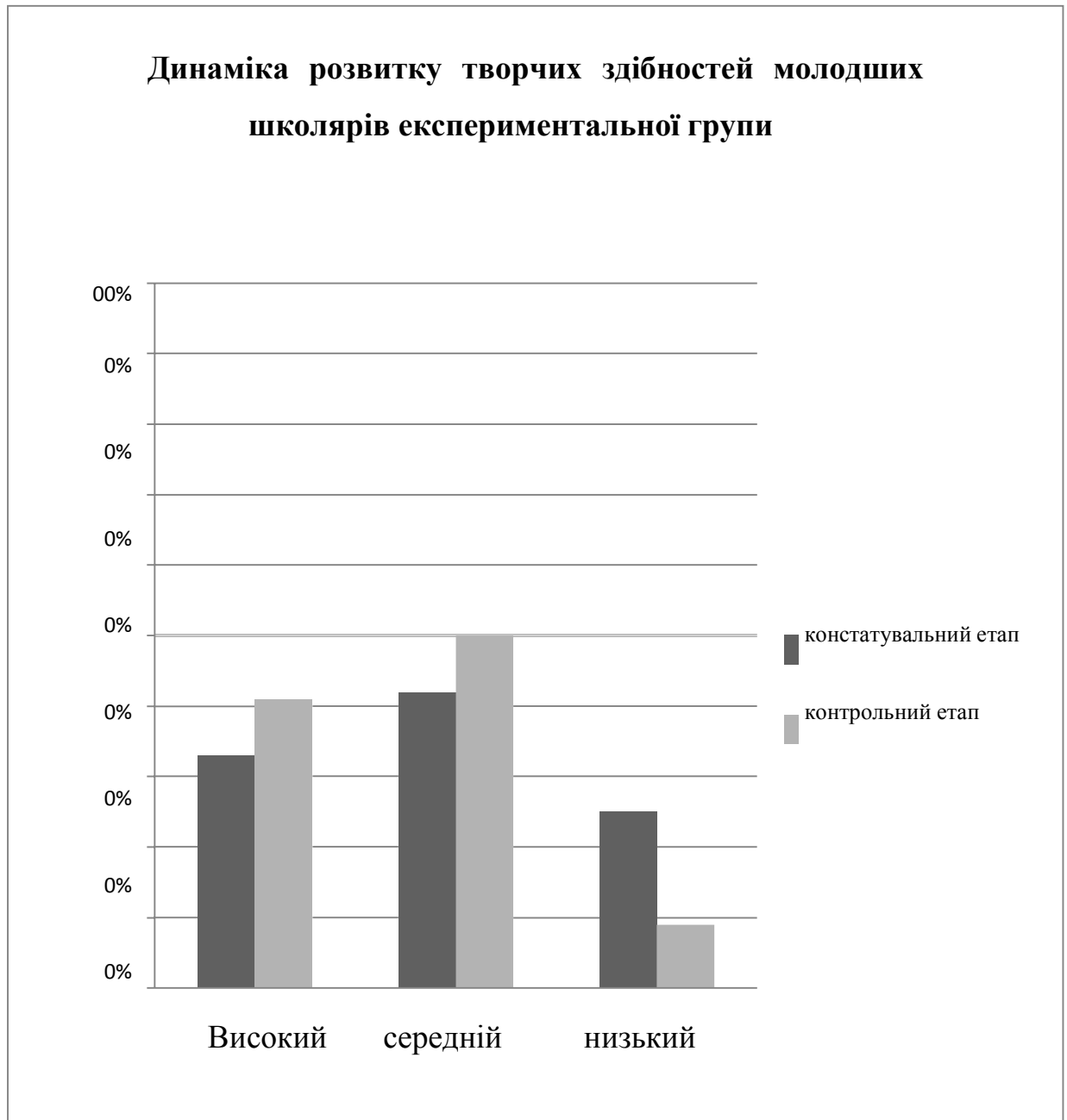

Рис. 3.5. Динаміка розвитку творчих здібностей молодших школярів експериментальної групи.

Динаміка розвитку творчих здібностей молодших школярів контрольної групи представлена на рисунку 3.6.

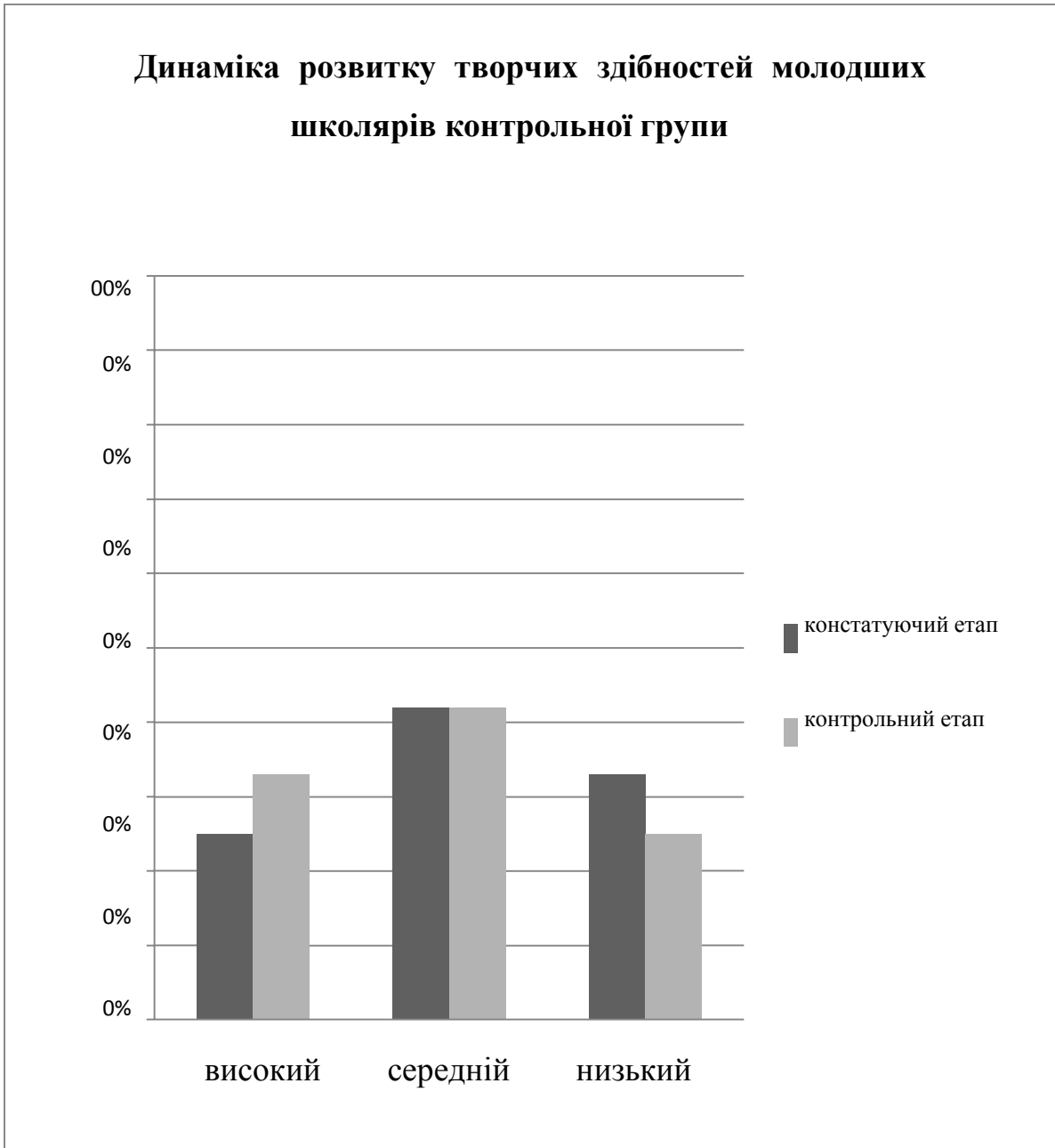

Рис. 3.6. Динаміка розвитку творчих здібностей молодших школярів контрольної групи.

Аналіз результатів дослідження виявив, що рівні розвитку творчих здібностей експериментальної групи був вищим, ніж у контрольної групи.

Таким чином, дослідження підтверджує ефективність дібраних нами педагогічних умов, систематичного та послідовного застосування методів та прийомів навчання, організованих відповідно до творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку.

3.2. Система роботи з обдарованими школярами початкової школи в умовах Нової української школи

Піклуватися про обдарованих дітей сьогодні – це піклуватися про розвиток науки, культури та соціального життя завтра. Успіх навчання та виховання обдарованих учнів залежить від викладацької майстерності вчителя та підготовки його батьків.

Поради педагогам щодо роботи з обдарованими дітьми:

1. Вивчайте індивідуальні особливості, а також особливості поведінки обдарованої дитини.
2. Прищеплюйте дитині відчуття свого надзвичайного потенціалу.
3. Удосконалюйте систему розвитку здібностей, а не запасу знань.
4. На уроках та позакласних заняттях приділяйте належну увагу індивідуалізації та диференціації навчання, зменшуйте навантаження за розкладом та виділяйте більше часу на групову та індивідуальну роботу обдарованих дітей. Повинен бути принцип добровільного вибору позакласної роботи.
5. На уроках та в позакласній роботі активно використовуйте методи проблемного дослідження для виховання пізнавальних та творчих здібностей учнів. Виникнення проблемної ситуації призводить до активного самостійного мислення. Навчання повинно бути не повторюваним, а творчим.
6. Необхідно створювати додатки до своїх програм у вигляді набору оригінальних завдань, розвиваючих творчі здібності, уяву, фантазію учнів.
7. Викладання повинно бути важким, щоб учні продовжували вдосконалюватися до свого найвищого рівня, тим самим збільшуючи свій поріг. Позиціонування повинно випереджати вже досягнутий рівень здібностей, позитивну мотивацію.

8. Розвиток здібностей вимагає високого рівня пізнавальної діяльності для учнів. У класі слід створювати атмосферу «радісної» праці, ситуації успіху.

9. Поважайте та обговорюйте будь-які ідеї дітей. Дитина іноді розуміє і робить те, що, на вашу думку, неможливо зрозуміти.

10. Готуючи курси для обдарованих дітей, пам'ятайте, що обдаровані діти повинні нести серйозний психологічний тягар. Мислити самостійно, запитувати вчителя, а потім запитувати себе – це необхідна частина успіху курсу.

11. Подумайте про методи навчання. Талановиті діти потребують зовсім іншого навчання, оскільки у них надзвичайне бажання переосмислюватись та експериментувати.

12. Центральним завданням педагога в роботі з обдарованою дитиною є заохочення до серйозної творчої роботи.

13. Виховувати почуття гумору. Але ми повинні пам'ятати, що обдаровані діти дуже самозакохані, дуже чутливі – і не вдалий жарт можуть запам'ятати надовго.

14. Постарайтеся створити гарну атмосферу для роботи з дітьми. Добре ладняйте і не критикуйте. Обдаровані діти – найбільш сприйнятливі.

15. Стимулюйте учня, хваліть, не бійтеся поставити оцінку на бал вище, але не навпаки.

16. Експериментуйте на уроці. Не бійтеся опинитися смішними і в той же час доведіть, що вас потрібно поважати, а не боятися.

17. Дозвольте дітям вільно пересуватися та задавати питання. Якщо дитина чимось зацікавлена, то вона буде мислити [29, с. 11-22].

У звичайних школах обдаровані учні часто дратують учителя, бо вони уже все знають, або задають багато питань, які змушують вчителя звертати увагу лише на них. Як результат, обдаровані учні ізольовані від решти класу. Перехід на вищий рівень, заснований на процедурних знаннях, призводить до руйнування дружніх стосунків та труднощів встановлення цих відносин на

новому рівні. Тому багато обдарованих учнів у школі відчувають, що їх кинули. Це стає проблемою для розвитку обдарованості.

Основні заповіді вчителя:

1. Люби дітей, захищай їх любов'ю і правдою.
2. Не нашкодь.
3. Знайти у дитині хороше.
4. Навчи дітей думати і любити.
5. Виховуй без примусу.
6. Жодного дня без нового.
7. Учитель – друг і помічник учня у його розвитку і

самовдосконаленні [48].

Заповіді учня:

1. Твори добро!
2. Бійся кривдити людину.
3. Люби і прощай людям.
4. Стався до інших так, як би ти хотів, щоб вони ставилися до тебе.
5. Бережи честь змолоду.
6. Пізнай себе і світ.
7. Не лінуйся і не шукай виправдання власним слабостям.
8. Знайди свою мету в житті.
9. Краще віддай своє, ніж візьми чуже.
10. У хвилини відчаю не втрачай віри у себе [48].

Яким повинен бути вчитель у роботі з обдарованими дітьми:

- Талановитим, здатним до експериментальної і творчої діяльності;
- Професійно грамотним;
- Інтелігентним, моральним та ерудованим;
- Володіти сучасними педагогічними технологіями
- Мати позитивну «Я-концепцію», бути цілеспрямованим,

наполегливим, емоційно стабільним;

- Умілим організатором навчально-виховного процесу, психологом.
 - Знати психологічні особливості обдарованих дітей, враховувати їх потреби та інтереси
 - Бути доброзичливим і чуйним.
 - Вміти будувати навчання відповідно до результатів діагностичного обстеження дитини.
 - Бути зрілим, тобто чітко усвідомлювати свої цілі і завдання, володіти великими знаннями і досвідом застосування методик і стратегій навчання.
 - Бути емоційно стабільним, тобто необхідно бути зібраним і добре володіти своїми емоціями і почуттями.
 - Мати високий рівень інтелектуального розвитку, широке коло інтересів і вмінь та прагнення до постійного самовдосконалення;
 - Мати почуття гумору.
 - Бути готовим до роботи з обдарованими дітьми та до придбання спеціальних знань;
 - Виявляти наполегливість, цілеспрямованість і серйозність.
 - Стимулювати когнітивні здібності учнів [48].
- Напрями роботи вчителів з обдарованими учнями:
- На уроках – індивідуальна, диференційована робота.
 - Гурткова робота із предмета.
 - Позакласні заходи у межах предметних тижнів.
 - Предметні заходи у класі із залученням батьків.
 - Участь учнів у шкільних конференціях із захистом навчальних проектів.
 - Участь у предметних олімпіадах різного рівня.
 - Участь у творчих конкурсах різного рівня.
 - Театралізовані свята [56, с. 12-14].

Сім'я має великий вплив на розкриття талантів дітей. Потрібно розуміти, що обдаровані діти – це дуже особливі діти, на перший погляд вони схожі на однолітків. У той же час таланти дітей можна виявити дуже рано, і навіть батьки можуть не помічати незвичайних здібностей своїх обдарованих синів чи дочок, поки щасливі можливості не допоможуть.

Тому батькам, яким цікаво розвивати та підтримувати обдарованість своїх дітей, слід уважніше спостерігати за своїми дітьми та спостерігати за їх поведінкою. Якщо вони виявлять, що їхні діти мають такі особливості, як: дуже допитливі; подобається задавати цікаві питання та вирішувати складні проблеми; мовлення розвинене, а словниковий запас великий; шукають самостійного рішення усіх проблем; не завжди приймають готові відповіді від батьків; наполягають на досягненні своїх цілей і вдосконалюють свої математичні навички в галузі розрахунків та логіці; можуть зосередитись на сюжеті, певних темах або завданнях, але легко відкинути речі, які здаються ясними чи нудними; мають багату фантазію та уяву; рано визначають свою кар'єру; оцінюють свої здібності та характеристики особистості тощо, то це підтверджує існування дитячої обдарованості.

Завдання батьків – дати дітям щасливо рости і повною мірою реагувати на здібності, не впливаючи на її незвичність.

Зазвичай сім'ї обдарованих дітей, очевидно, мають високу освітню цінність, і часто самі батьки мають хорошу освіту. Така ситуація є сприятливим фактором, який значною мірою визначає розвиток у дітей високих здібностей.

Особливістю сім'ї, в якій виховується обдарована дитина, є зосередження на ній життя сім'ї. У багатьох випадках ця увага призводить до симбіозу, де пізнання та особисті інтереси батьків та дітей тісно переплітаються. Незважаючи на те, що такий тип уваги може перешкоджати духовній автономії пізніше, безсумнівно, що це один з найважливіших факторів розвитку надзвичайних здібностей. Батьки цих обдарованих дітей часто є літніми людьми, для яких діти – єдиний сенс життя. Частіше

обдарована дитина – це єдина або пізня дитина (старша виросла і не потребує уваги), а увага батьків зосереджена лише на ній.

У багатьох випадках батьки починають навчати обдарованих дітей, і зазвичай стають наставником у різних видах діяльності: у мистецтві та естетиці, спорті, різних формах наукової діяльності.

Дитино-центрична сім'я обдарованої дитини, фанатичне бажання батьків розвинути її здібності має в ряді випадків і свої негативні сторони. Батьки часто втручаються в освітній процес, конфліктують з адміністрацією та вчителями.

Не приділяйте занадто багато уваги в класі, оскільки навчальна програма буде звужувати мислення дитини, а не розширювати. Традиційні курси занадто зосереджуються на логіці, числах та лінійних процесах. Для дітей шкільного віку більш природним є інтуїтивне та асоціативне мислення, яке найкраще розвивається в іграх і може бути придушене за допомогою ранніх інтенсивних занять з використанням чітко організованих матеріалів (наприклад, шкільних підручників).

Обдаровані діти повинні розвивати різні інтереси. Наприклад, активно брати участь у курсах з музики, ритму, сценічного мистецтва тощо. Забезпечте дитині місце для колекцій, експериментів та улюблених занять.

Отже, обдарованість визначається як здатність досягати надзвичайних досягнень у будь-якій галузі людської діяльності. Обдарованість слід розглядати як можливість досягнення та реалізації. Іншими словами, вам потрібно враховувати визначені можливості, які можуть бути продемонстровані в майбутньому. Питання розвитку обдарованих учнів та створення умов для їх розвитку є складною плановою діяльністю для дорослих – батьків, вчителів, керівників клубів та факультативів, шкільних психологів, громад та всієї країни.

Висновки до розділу 3

З метою діагностики обдарованості учнів молодшого шкільного віку було проведено педагогічний експеримент на базі Козелецького ЗЗСО I-III ступенів №3. Для визначення рівня творчого мислення учнів, гнучкості, швидкості та оригінальності використано тест Е. Торранса.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність спеціальної роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Ми визначили психолого-педагогічні умови, які сприятимуть позитивній динаміці формування творчої обдарованості молодших школярів та запропонували систему роботи з обдарованими дітьми в умовах Нової української школи.

Дослідження підтвердили, що систематичне та послідовне застосування методів та прийомів навчання та побудова освітнього процесу, заснована на творчій діяльності, ефективно впливає на розвиток творчих здібностей дітей у початковій школі.

ВИСНОВКИ

Аналіз досліджень, присвячених проблемі обдарованості дає змогу зробити висновок, що обдарованість дитини проявляється і розвивається насамперед у творчій діяльності й обумовлюється мотивацією навчальної діяльності, характерологічними та індивідуальними особливостями прояву обдарованості. Дитяча обдарованість – явище міждисциплінарне. Обдарованість – підвищений рівень розвитку однієї чи кількох здібностей людини, на основі яких з'являється можливість досягати високих результатів у соціально значущих видах діяльності.

Виділення обдарованих дітей доцільно здійснювати з урахуванням властивостей та особливостей особистості дитини – її мотивації, самооцінки, емоційної сфери, особливостей сімейної ситуації, а не лише показників інтелекту. Показники інтелектуального розвитку та творчих здібностей обдарованих дітей суттєво переважають показники інших дітей і складають їх творчий потенціал.

З огляду на психологічні особливості обдарованих дітей ефективними в межах класно-урочної діяльності є робота за індивідуальними планами, використання ІКТ, інтерактивне навчання, застосування багаторівневих та творчих завдань. Нетрадиційними формами роботи можемо вважати уроки-семінари, уроки самостійного освоєння нових знань і виконання пізнавальних завдань; уроки-практикуми, урок з елементами рольової гри-діалогу; урок-подорожі; уроки-конференції; уроки-аукціони; уроки-творчі звіти тощо. Доцільним є застосування методу проєктів, учнівська дослідницька діяльність, теорія творчих проблем, технологія ейдетичного мислення тощо.

Одним із варіантів підтримки розвитку обдарованих дітей у позашкільних закладах освіти та позакласній роботі є курси за вибором; інтелектуальні клуби, марафони, ігри; змагання; творчі майстерні; олімпіади тощо.

З метою визначення рівня розвитку творчих здібностей дітей в експериментальній групі та контрольній групі нами було використано технологію «графічної форми креативного мислення» Е. Торренса. У результаті експерименту ми з'ясували, що високий рівень розвитку творчих здібностей зафіксований у 25% учнів експериментальної групи та 33% учнів контрольної групи; середній рівень – у 33% учнів експериментальної групи та 42% учнів контрольної групи; низький рівень розвитку творчих здібностей – у 42% учнів експериментальної групи та 25% учнів контрольної групи.

У процесі формувального етапу експерименту нами було обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють розвитку творчої обдарованості учнів молодшого шкільного віку: гуманізація і гуманітаризація освіти, що сприяє вільному розвитку обдарованості учнів; диференціація та індивідуалізація навчання і виховання на основі стимулювання та розвитку обдарованостей, створення умов для самовияву особистості в процесі навчальної діяльності, врахування індивідуальних особливостей кожного учня; демократизація взаємовідносин і спілкування з обдарованими дітьми, що передбачає створення умов емоційно-доброзичливого ставлення до особистості учня, підтримка на уроках та в позаурочний час; системність та безперервність побудови процесу формування творчої обдарованості дитини, яка виявилася у відборі змісту, методів, педагогічних прийомів, що мають творчу спрямованість; виявлення творчих схильностей учнів, здійснення міжособистісних відносин; творча індивідуальність педагога; облік особливостей молодшого шкільного віку; ігрова творча діяльність; високий естетичний рівень середовища виховання та освіти.

Спеціального дібрані методи і прийоми використовувались нами на уроках ЯДС.

Результати дослідження підтвердили думку, що систематичне та послідовне застосування методів та прийомів навчання, організованих відповідно до творчої діяльності, ефективно впливає на розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бине А. Измерение умственных способностей. Что такое одаренность: выявление и развитие одаренных детей. Классические тексты / Под ред. А. М. Матюшкина. А. А. Матюшкиной. М.: ЧеРо, издательство «Омега-Л». МПСИ. 2008. С. 125-163
2. Босенко М. І. Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості. Шкільний світ. № 24. 2001. С. 9-10.
3. Васильченко Л. І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей. Педагогіка і психологія. 2007. № 4 (57). С. 32-39.
4. Ващенко Г. Обдарованість. К. 1999. 385 с.
5. Ветрова О. Д. Сучасні методи і форми роботи з обдарованими дітьми. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 3. С. 73-75.
6. Взаємозв'язок когнітивних та особистісних чинників у розвитку обдарованості / Під ред. Р. О. Семенової. К.: Педагогічна думка. 144 с.
7. Вишневський О. І. Теоретичні основи Української педагогіки. Дрогобич: Коло. 2003. 326 с.
8. Власенко О. Закордонний досвід роботи з обдарованими дітьми. Директор школи. 2014. № 20. С. 6-10.
9. Вінник Н.Д. Психологічні особливості особистісного розвитку інтелектуально обдарованих старшокласників / Н.Д.Вінник // Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал. - № 12 (43). – К., 2015. – С. 73-77.
- 10 Волкова Н. П. Педагогіка. К.: Видавничий центр «Академія». 2002. с. 362–366.
11. Волчанова Н. Індивідуальна робота з обдарованими дітьми. Рідна школа. 2000. № 6. С. 77-79.
12. Гальтон Ф. Наследственность таланта: Законы и последствия. М.: Мысль. 1996. 271 с.

13. Гарднер Г. Структура разума. Теория множественного интеллекта. М. СПб. Киев. 2007. 512 с.
14. Гальченко М.С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей у Сполучених Штатах Америки / М.С.Гальченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал. - № 3 (34). – К., 2015. – С. 77-81.
15. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта. Психология мышления / Под ред. А. М. Матюшкина. М.: Прогресс. 1965. 534 с.
16. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления. М.: 1965. 525 с.
17. Гильбух Ю. З. Внимание: одаренные дети. М.: Классика. 1999.
18. Гильбух Ю. З. Розумово обдарована дитина. К.: Либідь. 1993. 75 с.
19. Гнатюк О. В. Чинники активності технічно обдарованих підлітків. Обдарована дитина. № 2. 2002. С. 44-48.
20. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: 1997. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714> (дата звернення: 25.06.2021).
21. Горай Ю. Творчі здібності та обдарованість. Психолог. 2006. № 25. С. 12.
22. Грабовський А. Види дитячої обдарованості. Обдарована дитина. 2004. № 1. С. 38-46.
23. Демченко О.П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі / О.П.Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук.пр. - Випуск 51. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. – С.137-143.
24. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими

дітьми / О.П.Демченко // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». – Випуск LXXVIII. – Том 2. – Херсон, 2017. –С.117-123.

25. Дичківський І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав. 2004. с. 280.

26. Журова А. Робота з обдарованими учнями. Формування дослідницького способу мислення в системі Малої академії наук. Рідна школа. 2005. № 3. С. 66-67.

27. Зазимко О. В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості. Обдарована дитина. 1998. № 8. с. 5-12.

28. Зазимко О. В. Теоретичні засади визначення особистісних чинників розвитку обдарованості. Обдарована дитина. 2008. № 8. С. 2-7.

29. Кишінько Л. Робота з обдарованими дітьми. Директор школи. 2014. № 20. С. 11-22.

30. Киричук В.О. Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу / В.О.Киричук // Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал. - № 6 (37). – К., 2015. – С. 68-72.

31. Коваленко О. Деякі теоретичні питання ідентифікації здібних і обдарованих дітей старшого дошкільного віку. Рідна школа. 2013. № 10. С. 24-27.

32. Корнієнко І. Обдаровані діти: особливості, пошук супровід розвитку. Педагогічна думка. 2007. № 3. С. 30-32.

33. Кравчук О. Вчити обдарованих дітей – мистецтво. Початкова школа. 2013. № 7. С. 58-59.

34. Ксьонзович І. Обдарованість – кінцевий результат, збіг багатьох факторів. Психолог. № 19. 2006. С. 10.

35. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості. Обдарована дитина. 2001. № 1. с. 3-10.

36. Кушнір В. Пошуки науково-практичних підходів у дослідженні феномену дитячої обдарованості. Рідна школа. 2009. № 4. С. 66-69.

37. Лейтес Н. С. Способности и одаренность в детские годы. М.: Знание 1984. 80 с.
38. Лисиціна Г.В. Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку / Г.В.Лисиціна // Матеріали Всеукраїнської науковометодичної інтернет - конференції «Наукова спадщина Григорія Костюка і сучасні проблеми особистісно-орієнтованої освіти». – Кіровоград, 18-29 квітня 2016 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ppkokoippo.edukit.kr.ua>.
39. Липова Л. Специфіка навчання обдарованих дітей. Рідна школа. 2003. № 7. С. 8-11.
40. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении. Соч.: В 3-х т. М.: Мысль, 1985. Т. 1. 357 с.
41. Луцик В. В. Традиційні та нетрадиційні форми роботи з обдарованою дитиною. Обдарована дитина. 2010. № 10. С. 57-60.
42. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности. Вопросы психологии. 1989. № 6. С. 29-33.
43. Мостовенко І. Виховання обдарованої дитини в початкових класах. Початкова школа. 2014. № 3. С. 49-50.
44. Науменко Р. А. Моніторинг виявлення та розвитку інтелектуально та творчо обдарованої молоді у позашкільних закладах. Обдарована дитина. 2010. № 4. С. 57-63.
45. Нечаєва О. С. Шляхи формування мотивації досягнення успіху в обдарованих підлітків. Обдарована дитина. 2007. № 9. С. 25-30.
46. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/novaukrainskashkola> (дата звернення: 28.06.2021).
47. Новікова Г. П. Наукові проблеми розвитку обдарованості та здібностей у дітей дошкільного віку // Сучасна дошкільна освіта. Теорія та практика. - 2016. №1. - С. 38-45
48. Обдаровані діти. Вчитель вчителю, учням та батькам. URL: <http://teacher.at.ua/publ/19-1-0-425> (дата звернення: 02.07.2021).

49. Обдаровані діти. Форми, методи, робота з обдарованими дітьми. Творча майстерня психолога Пузиревич Катерини. URL: <http://novosvit.pp.ua/fenomen-osobystisnoji-obdarovanosti/> (дата звернення: 02.07.2021)
50. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. К.: А.С.К. 2001. 256 с.
51. Пометун О. Піроженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К. 2004. 192 с.
52. Рензулли Дж. С. Модель обогащающего школьного обучения: практическая программа стимулирования одаренности детей. Основные современные концепции творчества и одаренности. / Под ред. Д. Б. Богоявленской. М.: Молодая гвардия. 1997. 125 с.
53. Теличко Н. В. Американський досвід роботи з обдарованими дітьми можна використати в Україні. Обдарована дитина. 2005. № 10. С. 26-35.
54. Теплов Б. М. Способности и одаренность. В кн.: Теплов Б.М. Избранные труды. Т.1. М.: Просвещение. 1985. 328 с.
55. Ткачова Н. Аксіологічні засади організації навчання здібних і обдарованих учнів. Рідна школа. 2013. № 10. С. 14-18.
56. Чернишов О. Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Рідна школа. 2010. № 5. С. 12-14.
57. Чудновський В. Є. Обдарованість – це унікальність кожної особистості. Обдарована дитина. 2005. № 2. С. 2-7.
58. Чумакова М.В. Академічна обдарованість та методи її діагностики. Обдарована дитина. № 2. 2002. С. 53-56.
59. Шумакова Н. Б. Как найти одаренных детей, или методика приема в первый класс. Обдарована дитина. 2011. № 7. С. 21-28.
60. Янковчук М. М. Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей. Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 4. С. 68-71.

61. Янковчук М. М. Розвиток обдарованості: практичний досвід. Обдарована дитина. 2008. № 2. С. 47-53.

62. Яншина Т. «Підходи до навчання обдарованих дітей» URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nivoo_2013_1_41.pdf (дата звернення: 05.07.2021).

ДОДАТКИ**Додаток А**

Список учнів експериментальної і контрольної груп

Експериментальна група:

1. Карпова Вікторія
2. Лапин Олексій
3. Зуєв Василь
4. Марков Марк
5. Носова Дар'я
6. Котов Віталій
7. Сазонова Вероніка
8. Туров Віктор
9. Шубін Андрій
10. Кабанова Ангеліна
11. Рожков Олександр
12. Сімонова Софія

Контрольна група:

1. Філатов Дмитро
2. Горшкова Яна
3. Попова Аліна
4. Русакова Олена
5. Устинов Всеволод
6. Бурова Анна
7. Бірюков Ігор
8. Давидова Єва
9. Жукова Вероніка
10. Іванова Ксенія
11. Тарасов Анатолій
12. Галкіна Олена

Додаток Б

Методика Є.П. Торренса «Діагностика творчого мислення»

Одним з тестів креативності П. Торренса є завдання «Закінчи малюнок».

Тест може бути використаний для дослідження творчої обдарованості дітей, починаючи з дошкільного віку (5-6 років) і до випускних класів школи (17-18 років). Відповіді на завдання цих тестів учні повинні дати у вигляді малюнків і підписів до них. Якщо діти не вміють писати або пишуть дуже повільно, експериментатор або його асистенти повинні допомогти їм підписати малюнки. При цьому необхідно в точності слідувати задумом дитини.

Підготовка до тестування. Перед початком тесту експериментатор повинен повністю прочитати інструкцію і ретельно продумати всі аспекти роботи. Тести не дозволяють жодних змін і доповнень, так як це змінює надійність і валідність тестових показників.

Необхідно уникати вживання слів «тест», «іспит», «перевірка» у всіх поясненнях і інструкціях. Якщо виникає необхідність, то рекомендується вживати слова: вправи, малюнки, картинки і т. д. Під час тестування неприпустимо створення тривожної і напруженої обстановки іспиту, перевірки, суперництва. Навпаки, слід прагнути до створення доброзичливої і спокійної атмосфери теплоти, затишку, довіри, заохочення уяви і допитливості дітей, стимулювання пошуку альтернативних відповідей. Тестування повинне проходити у вигляді захоплюючої гри. Це дуже важливо для формування надійних і об'єктивних результатів. Необхідно забезпечити всіх учнів тестовими завданнями, олівцями або ручками. Все зайве має бути прибрано. Експериментатору необхідно мати інструкцію, зразок тесту, а також годинник або секундомір. Не слід проводити одночасне тестування у великих групах учнів. Оптимальний розмір групи - це 15-35 чоловік, тобто не більше одного класу. Для молодших дітей розмір груп слід зменшити до 5-10 чоловік, а для дошкільнят краще проводити індивідуальне тестування. При

тестуванні дитина повинна сидіти за столом одна або з асистентом експериментатора. Час виконання тесту -10 хвилин. Разом з підготовкою, читанням інструкцій, роздачею листів і т. д. Для тестування необхідно відвести 15-20 хвилин.

При тестуванні дошкільнят і молодших школярів експериментатори повинні мати достатню кількість асистентів для допомоги в оформленні підписів до малюнків. Перш ніж роздавати листи із завданнями, експериментатор повинен пояснити дітям, що вони будуть робити, викликати у них інтерес до завдань і створити мотивацію до їх виконання. Для цього можна використовувати наступний текст, що допускає різні модифікації в залежності від конкретних умов: «Діти! Мені здається, що ви отримаєте велике задоволення від такої роботи. Ця робота допоможе нам дізнатися, наскільки добре ви вмiєте вигадувати нове і вирішувати різні проблеми. Вам буде потрібна вся ваша увага і вмiння думати. Я сподiваюся, що ви дасте простiр своїй увазі і вам це сподобається».

Якщо тест потрібно провести повторно, то пояснити це учням можна наступним чином: «Ми хочемо дізнатися, як змінилися ваші здібності придумувати нове, ваша увага і вмiння вирішувати проблеми. Ви знаєте, що ми вимiрюємо свій зрiст і вагу через певні промiжки часу, щоб дізнатися, наскільки ми виростили, те ж саме ми робимо, щоб дізнатися, як змінилися ваші здібності. Дуже важливо, щоб це було точне вимiрювання, тому намагайтеся показати все, на що ви здатні».

Аналіз та обробка результатів. Важливою умовою високої надійності тесту є уважне вивчення показника оцінки тестових показників і використання наведених стандартів як основи для суджень.

Якщо оригінальність відповідей оцінюється 0 або 1 балом, категорія відповідей може бути визначена за списком 1. До цього списку увійшли найменш оригінальні відповіді для кожної з фігур тесту. Для більш оригінальних відповідей (з оригінальністю 2 бали) складено список № 2. У цьому списку зібрані категорії, загальні для всіх фігур тесту. Потім

визначаються бали за розробленість кожної відповіді, які заносяться в графу, відведену для цих показників виконання завдання. Показники категорій оригінальності відповідей записуються на бланку, в рядку, що відповідає номеру малюнка. Там записуються пропуски (відсутність) відповідей. Показник швидкості для тесту може бути отриманий з номера останньої відповіді, якщо не було пропусків або не релевантних відповідей. В іншому випадку слід порахувати загальну кількість врахованих відповідей і записати це число у відповідній графі. Щоб визначити показник гнучкості, закресліть повторювані номери категорій відповідей і порахуйте, ті які залишилися. Сумарний бал за оригінальність визначається додаванням усіх без винятку балів в цій колонці. Аналогічним чином визначається сумарний показник розробленості відповідей. Перевірка надійності вимірювань. Час від часу рекомендується зіставляти дані власної обробки тестів з даними обробки тих же тестів більш досвідченим експериментатором. Всі невідповідності повинні бути виявлені та обговорені.

Іншим способом перевірки надійності може служити повторна обробка експериментальних матеріалів одним і тим же дослідником через одну або кілька тижнів.

Оцінка виконання підтесту №1 «Намалюй картинку»

Оригінальність. При обробці використовується шкала від 0 до 5 балів, згідно частоті однакових відповідей. Відповіді, що зустрічаються в 5% і більше випадків, отримують 0 балів. Так само оцінюються і очевидні відповіді, на кшталт «крапля», «груша», «яйце».

Відповіді, що зустрічаються в 4,00-4,99%, оцінюються 1 балом, в 3,00-3,99% – 2 балами, в 2,00-2,99% – 3 балами, в 1,00-1, 99% – 4 балами. Всі інші відповіді отримують 5 балів.

Не зараховуються відповіді, які не відповідають завданню, якщо малюнок не пов'язаний з кольоровою фігурою.

Ретельність розробки. При оцінці ретельності розробки бали даються за кожну значущу деталь (істотну ідею), що доповнює вихідну стимульну

фігуру, як в межах її контуру, так і за її межами. При цьому основна найпростіша відповідь має бути значущою, інакше її розробленість не оцінюється.

Один бал дається за кожну істотну деталь загальної відповіді (при цьому кожен клас деталей оцінюється один раз і при повторенні не враховується):

- колір, якщо він доповнює основну ідею;
- штрихування (але не за кожну лінію, а за загальну ідею);
- прикраса, якщо вона має сенс;
- кожну варіацію оформлення (крім чисто кількісних повторень), значиму по відношенню до основної відповіді;
- кожну подробицю у назві понад необхідного.

Якщо лінія розділяє малюнок на дві значущі частини, підраховуються бали в обох частинах малюнка. Якщо лінія позначає певний предмет (пояс, шарф ...), вона оцінюється одним балом.

Оцінка виконання підтесту «Закінчи малюнок»

Швидкість. Цей показник визначається підрахунком числа завершених фігур. Максимальний бал дорівнює 10.

Гнучкість. Цей показник визначається числом різних категорій відповідей. Для визначення категорій можуть використовуватися як самі малюнки, так і їх назви (що іноді не збігається).

Оригінальність і ретельність розробки оцінюється аналогічно обробці підтеста №1.

Оцінка виконання підтесту «Лінія»

Проводиться аналогічно першим двом технологіям.

Додаткові преміальні бали за оригінальність ідеї. Такі бали даються:

1. За нестандартність мислення і відхилення від загальноприйнятого, яке проявляється в об'єднанні кількох вихідних повторюваних фігур (пар паралельних ліній) в єдиний малюнок. П. Торренс відносить це до проявів

високого рівня творчих здібностей. Такі діти бачать можливості там, де вони приховані від інших.

У зв'язку з цим необхідно присуджувати додаткові бали за об'єднання в блоки вихідних фігур: об'єднання двох пар ліній – 2 бали; трьох – п'яти пар – 5 балів, шести – десяти пар – 10 балів, одинадцяти – п'ятнадцяти пар – 15 балів, більше п'ятнадцяти пар – 20 балів.

Ці преміальні бали додаються до загальної суми балів за оригінальність по всьому третьому завданню.

Рівні розвитку творчого мислення:

- Високий - 30 - 40 балів;
- Середній - 20 - 30 балів;
- Низький - менше 20 балів.

Додаток В**Зведений протокол № 1**

Діагностика початкового рівня розвитку творчих здібностей експериментальної групи

№	П.І.	Номер завдання і загальний бал за нього			Загальна кіл-ть балів	Рівень розвитку творчих здібностей
		№1	№2	№3		
1	Карпова Вікторія	4	8	6	18	низький
2	Лапин Олексій	10	6	6	22	середній
3	Зуєв Василь	9	8	7	24	середній
4	Марков Марк	6	7	6	19	низький
5	Носова Дар'я	13	10	14	37	високий
6	Котов Віталій	6	5	9	20	середній
7	Сазонова Вероніка	7	5	6	18	низький
8	Туров Віктор	6	4	7	17	низький
9	Шубін Андрій	10	15	13	38	високий
10	Кабанова Ангеліна	8	6	9	23	середній
11	Рожков Олександр	5	8	6	19	низький
12	Сімонова Софія	11	9	16	36	високий

Додаток Г

Зведений протокол № 2

Динаміка розвитку творчих здібностей експериментальної групи

№	П.І.	Номер завдання і загальний бал за нього			Загальна кіл-ть балів	Рівень творчих здібностей
		№1	№2	№3		
1	Карпова Вікторія	8	7	7	22	середній
2	Лапин Олексій	11	8	7	26	середній
3	Зуєв Василь	12	13	11	36	високий
4	Марков Марк	9	7	8	24	середній
5	Носова Дар'я	14	12	13	39	високий
6	Котов Віталій	11	10	15	36	високий
7	Сазонова Вероніка	8	9	8	25	середній
8	Туров Віктор	6	5	7	19	низький
9	Шубін Андрій	12	15	13	40	високий
10	Кабанова Ангеліна	7	10	9	26	середній
11	Рожков Олександр	9	6	8	23	середній
12	Сімонова Софія	11	12	15	38	високий